

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA**

VNÍMÁNÍ SENIORŮ GENERACÍ VE VĚKU OD 15 DO 50 LET

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Adéla Abrmanová

**Vedoucí diplomové práce
doc. MUDr. Vladimír Vurm, CSc.**

23.5. 2011

Abstract

My name is Adéla Abrmanová and I study the specialization Specialist in the Protection of Public Health in the Faculty of Health and Social Studies (ZSF) of the South Bohemian University in České Budějovice. I have compiled a diploma thesis "Perceptions of senior citizens by the generation aged 15 to 50 years." I am going to introduce this thesis in brief.

I consider this topic as very up-to-date, which the whole of our society is concerned about. And this will become more important with the continuing population aging and the changing financial situation of the state. Currently, there has been discussion about views and attitudes of young people, who consider the seniors to be a burden on the country's economy and society. Young people think that seniors live at their expense.

The thesis is divided into two parts, theoretical and practical. In the theoretical part in individual chapters the current situation and basic terms concerning the issue are introduced. The state of seniorhood is explained, the status of seniors in society and family in the past and today is described. The issues of aging and changes in human behavior after retirement are dealt with. Everything what may influence society's perception is described. Intergenerational conflict and solidarity between individual generations are dealt with. In the practical part, I conducted a research survey in the generation 15-50 years of age, the aim of which was to identify the views of young people on seniors. The results of the questionnaire survey were assessed, processed and put into the practical part. My own results were compared and discussed with other authors.

I selected two objectives of the thesis. The main objective of my thesis was to study and clearly process the given issue. The other objective was to determine real relationships between younger generations and seniors, the views, opinions and attitudes of younger generations to seniors and to old age in general and to process the results in order to get a survey accessible and well arranged for the use of the general public. To obtain the data, I used the questionnaire method.

The thesis could serve as professional literature, the issue of the relationship between young and older generations is compiled comprehensively. This thesis could bring benefits to society as a whole. It should be read by all members of society, who may find in this manner a lot of new information and interesting views, based on which they could change their opinions and views about the senior generation. The thesis would contribute to the promotion of intergenerational solidarity, which, in my opinion, is present in society, but gradually begins to fade away.

Key words: Aging, old age – Father – Society – Generation – Intergenerational conflict, solidarity

Abstrakt

Jmenuji se Adéla Abrmanová a studuji obor Odborný pracovník v ochraně veřejného zdraví na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Zpracovala jsem diplomovou práci „Vnímání seniorů generaci ve věku od 15 do 50 let.“ Nyní bych Vám ji ve stručnosti představila.

Téma je podle mě velmi aktuální a týká se celé naší společnosti. S postupujícím stárnutím populace a finanční situací státu bude stále aktuálnější. V současnosti se hodně mluví o názoru mladých lidí, kteří vidí v seniorech pouze zátěž pro ekonomiku státu a pro společnost. Mladí lidé si myslí, že senioři žijí na jejich úkor.

Práce je členěna na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části popisují v jednotlivých kapitolách současnou situaci a základní pojmy týkající se problematiky. Vysvětlují, kdo je senior, jaké postavení měl ve společnosti a v rodině v historii a jaké má dnes. Zabývám se problematikou stárnutí a změnami chování člověka po odchodu do důchodu. Popisují, co všechno může ovlivňovat vnímání seniorů společností. Zabývám se mezigeneračním sporem a solidaritou mezi jednotlivými generacemi. V praktické části jsem provedla dotazníkový výzkum u generace 15-50 let, jehož cílem bylo zjistit názory mladých lidí na seniory. Výsledky dotazníkového výzkumu jsem vyhodnotila, zpracovala a zapsala do praktické části práce. Své výsledky jsem porovnávala a diskutovala s jinými autory.

Zvolila jsem dva cíle práce. Hlavním cílem mé práce bylo nastudovat a přehledně zpracovat danou problematiku. Druhým cílem bylo zjistit pomocí dotazníkového šetření reálné vztahy mezi mladšími generacemi a seniory, zmapovat názory a postoje mladších generací k seniorům a ke stáří obecně a tyto výsledky zpracovat, aby byly přístupné a přehledné i pro širokou veřejnost.

Práce by mohla sloužit jako odborná literatura, je zde uceleně zpracována problematika vztahů mladé a staré generace a stáří. Tato práce by mohla mít přínos pro celou společnost. Měli by si ji přečíst všichni členové ve společnosti, mohou zde získat mnoho nových informací a zajímavých názorů, na základě toho by mohli změnit své názory a pohled na generaci seniorů. Práce by tak mohla přispět k podpoře

mezigenerační solidarity, která se podle mého názoru ve společnosti nachází, ale postupně se začíná vytrácet.

Klíčová slova: Stárnutí, stáří – Senior – Společnost – Generace - Mezigenerační spor, solidarita

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Vnímání seniorů generací od 15 do 50 let“ vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným stanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu práce a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátu.

V Českých Budějovicích dne

.....

Adéla Abrmanová

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala svému vedoucímu diplomové práce doc. MUDr. Vladimíru Vurmovi, CSc. za výborné vedení práce, cenné poznatky a pomoc při zpracování.

Obsah

1	Současný stav	10
1.1	Pojem senior	10
1.2	Stárnutí populace, demografická charakteristika.....	11
1.3	Věk.....	13
1.3.1	Věk kalendářní, matriční, chronologický	13
1.3.2	Věk funkční.....	14
1.4	Stárnutí a stáří	14
1.4.1	Biologické stárnutí.....	15
1.4.2	Psychické stárnutí	16
1.4.3	Sociální stárnutí	16
1.5	Mýty o stáří.....	17
1.6	Image stáří v dějinách a dnes	17
1.7	Rodina a senior v historických souvislostech.....	19
1.8	Starý člověk v rodině	21
1.9	Psychologie stárnutí.....	23
1.10	Odchod do důchodu	24
1.11	Druhý životní program.....	26
1.12	Nemocné stáří	27
1.13	Být starý v dobrém smyslu slova.....	28
1.14	Vliv médií na vnímání seniorů.....	29
1.14.1	Televizní zpravodajství.....	31
1.14.2	Tištěná média, deníky	34
1.15	Vliv internetu a sociálních sítí	38
1.16	Vliv politiky na vnímání seniorů	39
1.17	Mezigenerační spor	40
1.18	Povahové rysy mládeže a stáří	42
1.19	Mezigenerační solidarita.....	44
2	CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY	46
2.1	Cíl práce.....	46

2.1.1	Cíl 1.....	46
2.1.2	Cíl 2.....	46
2.2	Hypotézy.....	46
3	Metodika.....	48
4	Výsledky.....	50
5	DISKUZE.....	68
5.1	Zhodnocení výsledků a diskuze s jinými autory.....	68
5.2	Naplnění cílů práce.....	76
5.3	Hypotézy.....	76
6	Závěr.....	80
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	82
8	KLÍČOVÁ SLOVA.....	87
9	PŘÍLOHY.....	88

ÚVOD

Pro svou diplomovou práci jsem si vybrala téma, které mě na první pohled zaujalo. Název mé práce je Vnímání seniorů generací od 15 do 50 let. Tato tematika je pro mě velmi zajímavá a podle mého názoru by mohla být zajímavá i pro jiné čtenáře. Zpracovávané téma se týká všech, celé společnosti. Problematika vnímání seniorů mladší generací je v současnosti velmi aktuální, a to především z důvodu celosvětového stárnutí. V poslední době došlo k významné změně pohledu společnosti na seniory a jednou z příčin je právě zmíněná diskuze o důchodové reformě. V současnosti se hodně mluví o názoru mladých lidí, který říká, že senioři jsou zátěž pro ekonomiku státu a že žijí na úkor dnešních mladých lidí. Téma je aktuální také proto, že někteří odborníci z oblasti sociologie varují, že v nejbližší budoucnosti může dojít k mezigenerační válce. Čím dál více se objevují útoky mířené právě na staré lidi. Myslím tím například různé skupiny na sociálních sítích, které se strefují právě do seniorů.

Práce bude členěna na dvě části. Část teoretickou a část praktickou. V teoretické části práce se budu zabývat tím, kdo je senior, jak se jím stává a jak se člověk se stářím mění. Porovnáím pohled společnosti na staré lidi v minulosti a současnosti. Popíšu jaké postavení měl starý člověk ve společnosti a v rodině v historii a jaké postavení má v současnosti. Budu se snažit popsat rozdíly, které jsou mezi mladou a starou generací. Mojí snaha bude směřovat k nastínění toho, jak jsou senioři ve skutečnosti vnímáni společností. Napadá mě otázka, jak došlo k takové negativní změně ve vnímání seniorů a proč? Má na tom někdo zásluhu? Jedno je jisté, zásluhu na tom máme úplně všichni. V posledních letech totiž došlo k významné transformaci rodiny. To mělo velký vliv i na vztahy mezi jednotlivými generacemi. Došlo k odcizení mladé a staré generace. Generace se již nestýkají tak jako v minulosti, neznají své potřeby a problémy, proto si přestaly rozumět.

V praktické části své diplomové práce realizují dotazníkový výzkum, jehož cílem je zjistit skutečný pohled mladé generace na starší generaci, tedy na seniory. Některá svá data následně porovnáím s již realizovanými výzkumy z této oblasti.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Pojem senior

Nabízí se nám velmi zajímavá otázka, kdo je senior? Tento pojem je velmi obtížně definovat, protože neexistuje jednoznačná definice. Pojem senior není vysvětlen ani v české legislativě, zde se zejména v oblasti sociálního zabezpečení používá pojem starý občan, ale ani tento pojem není definován. Pro pojem senior se běžně používají ekvivalenty důchodce a penzista. Kdo je tedy senior? Jak tuto osobu definovat?

Myslí se seniorem osoba, která dosáhla určitého věku nebo osoba, jejíž zdravotní stav vykazuje určité změny? Když se řekne senior, tak si většinou každý představí člověka, který dosáhl vyššího věku. Zde se nám nabízí ale další otázka. Jak definujeme vyšší věk. Představa o tom, co je vyšší věk, je velmi rozdílná u každého jedince. Všichni určitě mají ve svém okolí seniory, kteří na svůj věk vůbec nevypadají a naše představa o vyšším věku není platná a utrpí otřes. V úvahu přichází tedy druhá možnost to, že senior je člověk, jehož zdravotní stav vykazuje určité změny, díky kterým je tato osoba zčásti nebo plně závislá na pomoci jiných. Bohužel tato možnost také nepřichází v úvahu, protože takovýto člověkem může být i člověk mladý a není seniorem. Tímto se dostáváme k tomu, že jako senior může být chápán člověk, který dosáhl vyššího věku, přičemž se předpokládají i určité změny zdravotního stavu, které souvisí se stárnutím.

Podle důchodového systému se může od 1.ledna 2013 za seniora považovat člověk starší 63 let. V současnosti se věková hranice pro vyplácení starobního důchodu liší podle pohlaví, počtu narozených dětí a počtu odpracovaných let. Definovat věkovou hranici, kdy se člověk stává seniorem, je však velmi obtížné, protože u každého člověka je to velmi individuální. Někdo je seniorem dříve někdo později. V současnosti se tato hranice posouvá stále výše, což souvisí s prodloužováním doby dožití neboli se střední délkou života. Plánovaná reforma důchodového systému má v úmyslu zvýšit věkovou hranici pro odchod do penze na 65 let. Hranice 65 let pro odchod do důchodu platí již

v mnoha evropských státech, například v Belgii, Německu, Nizozemí, Švýcarsku, Irsku, Finsku, Španělsku, Portugalsku a Chorvatsku.

Jako seniora můžeme také označit osobu, která může být popsána z hlediska věkového, ekonomického či sociálního. V odborné literatuře se objevují různé věkové hranice pro seniora, nejčastěji je uváděno rozmezí od 55 do 65 let. Jak jsem uvedla již výše, tato hranice, kdy se člověk stává seniorem, se stále zvyšuje, a to v celé Evropě. Kromě věku kalendářního známe i věk biologický a sociální, ty zapříčiňují, že je na seniory nahlíženo jako na skupinu velmi různorodou. Sociální hledisko se zajímá o etapy a úrovně sociálního života, zejména to jaké postavení má senior v rodině, ve společnosti a s kým se stýká. Podle ekonomického hlediska můžeme seniory rozlišit na ekonomicky aktivní, to znamená výdělečně činný nebo pasivní, pobírající důchodové dávky.

Podle výzkumu „Názory a postoje české populace k seniorům“ je seniorem jedinec v konečné fázi života, který má specifické postavení v lidské společnosti.

Slovník spisovné češtiny definuje důchodce jako osobu, která pobírá důchod nebo jako penzistu. Senior je v tomto slovníku označen jako starší ze dvou lidí stejného jména, zpravidla otec nebo také jako nejstaršího člena nějaké společnosti, jako stařešinu. Slovník cizích slov zase vysvětluje tento sporný pojem jako příslušníka starší věkové kategorie, seniora je možné chápat jako člena sboru požívající zvláštní úcty.

1.2 Stárnutí populace, demografická charakteristika

V souvislosti se stárnutím se hovoří o prodlužování lidského života. Stále více lidí se dožívá vyššího věku, to je dáno rozvojem a zlepšováním společenské zdravotní péče, hygieny a zdravotní kultury, rozvojem techniky a vlastnických vztahů. Stárnutí obyvatelstva se stává celoevropským problémem.

„Obecně obyvatelstvo stárne buď zvyšováním podílu starších věkových skupin nebo poměrným snižováním podílu mladších věkových skupin na celkovém počtu obyvatelstva.“ (1, str. 6) První informace o stárnutí obyvatelstva, tedy o zvyšování podílu generací starších 65 let se začínají objevovat v 80. letech 20. století. Mezi hlavní

činitele určující věkové složení obyvatelstva patří plodnost neboli fertilita a úmrtnost neboli mortalita. Věkovou strukturu obyvatelstva ovlivňují i takové sociální vlivy jako je migrace nebo emigrace, které mohou mít různý charakter. Současné věkové složení obyvatelstva odráží úroveň a tendence v plodnosti a úmrtnosti v minulosti. Populace Evropské unie stárne zejména proto, že klesá počet nové narozených dětí a zároveň se silně populační ročníky blíží seniorskému věku. Mluví se o tom, že se do budoucna otočí tzv. strom života, to znamená, že bude více stárnoucích a starých lidí než mladých a ekonomicky aktivních. Podobný význam má i termín demografická revoluce. Dnes představují lidé starší 50 let zhruba 16% celkové populace, tedy asi čtvrtinu populace v aktivním věku od 15 do 64 let. Sborník konference GENERACE 50 plus v České Republice z roku 2004 uvádí, že v roce 2010 by měl být poměr seniorů k aktivní populaci kolem 27%. Začne rychle přibývat osob ve věku 60 a 65 let. Při rostoucím počtu starých lidí v porovnání k aktivnímu obyvatelstvu se pak snižují i průměrné náklady na jednoho aktivního obyvatele. V případě, že tak rychle neroste hrubý domácí produkt, zvyšuje se podíl spotřebovaného hrubého domácího produktu.

V posledních dekadách se v souvislosti s globálním stárnutím populace zaměřuje pozornost mezinárodního společenství na sociální, ekonomické a politické otázky. Tato problematika je zvláště výrazná v rozvinutých zemích. Prvním mezinárodním dokumentem zabývajícím se problematikou stárnutí se stal Mezinárodní akční plán pro problematiku stárnutí, který byl přijat v roce 1982 Valným shromážděním OSN, poté co byl ve stejném roce schválen Světovým shromážděním pro problematiku stárnutí ve Vídni. Na tuto konferenci navázalo v Druhé světové shromáždění o stárnutí lidstva, které se konalo v roce 2002 v Madridu. Akční plán se snaží udržet a podporovat kvalitu lidského života a tudíž také kvalitu života ve stáří. Dále říká, že každý člověk je povinen se připravit na své stáří a společnost mu s tím má pomoci, měla by se snažit vytvořit vhodné podmínky pro kvalitní a důstojný život ve stáří. K tomu je potřeba součinnost jednotlivých generací.

Česká republika se problematikou stárnutí populace začala zabývat v sociálních a ekonomických souvislostech až téměř na přelomu tisíciletí, kdy se začaly jasněji projevovat dopady ekonomických prognóz. V souvislosti s ekonomickými prognózami

se používají velmi často termíny krize, zvyšující se potřeba péče, enormní náklady na veřejné rozpočty. Z politického hlediska se tato problematika spojuje především s financováním důchodů a s potřebou reformy důchodového systému.

Důchodová problematika je stále aktuálnější, a to z důvodu zajištění budoucích seniorů. Jestliže si budoucí senioři nenaspoří svépomocí dostatek vlastních finančních prostředků na zajištění stáří, nebudou moci žádat stát o starobní důchod.

V budoucnosti může dojít k oslabení soudržnosti a snížení solidarity mezi generacemi. Mohlo by to vypadat, tak že mladá, ekonomicky produktivní část společnosti bude stále častěji odmítat chudé a staré. V současné době se vyskytují velké disproporce v důchodech, částky odvedené v minulosti současnými seniory do sociálního systému, neodpovídají výšce současných starobních důchodů. To vyvolává negativní vnímání mladé generace, která zatížená vysokými platbami stárne s vědomím velmi nízkých penzí.

1.3 Věk

Věk je jedním z klíčových faktorů, který určuje sociální status jedince. Věk je neovlivnitelný vůlí a činností jedince. Stárnutí člověka provází po celou dobu života, začíná dnem narození a pokračuje až do smrti. Jelikož neexistuje jednotná definice stáří, je časové hledisko jedním z nejjednodušších způsobů vymezení životních etap, tedy stárnutí.

Podle Vladimíra Pacovského lze věk rozlišit na kalendářní a funkční.

1.3.1 Věk kalendářní, matriční, chronologický

Takto popisuje věk Vladimír Pacovský ve své knize Geriatrie, geriatrická diagnostika. Věk kalendářní je dán datem narození. Jeho výhodou je jednoznačnost. Z kalendářního věku vychází různé definice o stárnutí a stáří. Nejčastěji se používá věková kategorizace doporučená Světovou zdravotnickou organizací, ta se opírá o tzv. patnáctileté periody lidského života.

Světová zdravotnická organizace rozděluje věk takto:

- „45 – 59 let: střední věk
- 60 – 74 let: vyšší věk, starší věk, rané stáří, mladí staří (old young)
- 75 – 89 let: stařecký věk, pokročilý věk, pravé stáří, sénium, opravdu staří (very old, old – old)
- 90 let a výše: dlouhověkost“ (**15, str. 13**)

OSN ve svých materiálech a statistikách počítá se začátkem stáří od věku 65 let.

1.3.2 Věk funkční

Věk funkční můžeme chápat jako věk skutečný, protože odpovídá skutečnému potenciálu člověka. Velmi často se tento věk neshoduje s věkem kalendářním. Tento věk je dán souhrnem biologických, psychologických a sociálních charakteristik.

Biologický věk nebo také biologické stáří. Je ovlivňováno genetikou, zejména tím, jak je geneticky naprogramované stárnutí. Dále biologický věk ovlivňuje působení zevního prostředí a významně i způsob života jedince. Při biologickém stárnutí hrají důležitou roli chorobné situace.

Psychologický věk neboli psychické stáří je determinováno mnoha různými faktory, těmi hlavními jsou přirozené funkční změny způsobené stárnutím, individuálními osobnostními rysy a reakcí jedince na stáří. Velmi podstatné je, jak se člověk cítí, jestli se cítí být starý nebo ne. Tomu se říká věk subjektivní, tento věk je velmi často odlišný od objektivní skutečnosti.

Sociální věk neboli sociální stáří. Sociální věk zahrnuje nejrůznější stránky sociálního života jedince.

1.4 Stárnutí a stáří

Přirozené stárnutí a stáří je dáno souhrnem genetických faktorů a vlivy působícího prostředí. Stárnutí a stáří se vyznačuje určitými fenomény. Někdy je pro

faktory, které ovlivňují proces stárnutí, používán pojem gerontogeneze. Stárnutí se týká sféry biologické, psychologické i sociální. Jevy z těchto oblastí působí společně a ovlivňují tak celkový obraz přirozeného stárnutí jedince. Stáří lze chápat jako přirozené období lidského života, ve kterém se postupně omezují funkce lidského organismu. Z demografického, ale i ze zdravotního hlediska se bere za počátek stáří obvykle věk 65 let. „Současná společnost považuje za starého člověka toho jedince, kterému vzhledem ke kalendářnímu věku vznikl nárok na starobní důchod.“ (7, str.21). Většinou je každý starobní důchodce považován za starého člověka, proto pro většinu lidí představuje odchod do důchodu začátek stáří.

Se zvyšujícím se věkem se mění potřeby lidí. To se odráží zejména na výši jednotlivých položek rozpočtu, například se snižují náklady na jídlo, odívání a bydlení. Na druhé straně rostou náklady související s novými potřebami, které mohou být vyvolané vyšší nemocností a nesoběstačností v některých úkonech.

1.4.1 Biologické stárnutí

Biologické stárnutí v sobě zahrnuje mnoho biologických změn jako zpomalení a oslabení většiny regulačních funkcí, zmenšení rezerv a snížení schopnosti se adaptovat a snášet zátěž. Dále se mění imunitní mechanismy, především dochází k poklesu imunity a zvýšené tvorbě autoprotilátek. Snižuje se množství produkovaných hormonů a mění se citlivost receptorů. Biologické stárnutí zapříčiňuje zpomalení psychomotorického tempa a vedení vzruchů. Kromě těchto změn dochází k výrazným změnám zevních smyslů, tedy zraku, sluchu, chuť, čich a hmat. Objevuje se úbytek kostní a aktivní tělesné hmoty, s tím souvisí snížení svalové síly. Klesá množství vody v organismu a tělo se jakoby vysušuje, vzrůstá množství tuku v těle. Snižuje se průtok krve v některých důležitých orgánech, například v srdci, mozku. „S narůstajícím věkem se tedy mění pracovní výkon, avšak nikoli všeobecně. Projevují se, případně zvětšují, rozdíly mezi jednotlivými pracovníky.“ (1, str. 5)

1.4.2 Psychické stárnutí

Názory odborníků na psychické změny související se stářím se velmi liší. Většina odborníků se ale shodne, že nejdůležitější je osobnost. Osobnost každého člověka se musí posuzovat jako celek. Integrita osobnosti zůstává zachovaná, většinou dochází ke změnám dílčích funkčních schopností. Mění se například poznávací schopnosti jako vnímání, paměť, představy nebo myšlení. Charakteristické osobnostní rysy sílí nebo upadají ve své intenzitě. Člověk ve stáří karikuje svou vlastní povahu. V procesu stárnutí se může měnit pořadí potřeb, hodnot a cílů.

1.4.3 Sociální stárnutí

V okamžiku, kdy si člověk uvědomí, že začíná stárnout, začíná problém jeho reakce a přizpůsobení se stáří. Velmi důležitý průběh celé životní dráhy. Jedinci, kteří se dokázali v průběhu celého života dobře přizpůsobovat, se budou pravděpodobně přizpůsobovat dobře i stárnutí. A naopak lidé, kteří měli po celý svůj život problém s adaptací na změny, budou mít problém i s adaptací na stárnutí a stáří.

Odborníci se shodují, že když člověk není omezován zdravotními potížemi, nemá měnit své aktivity, má zůstat stále aktivní a mít svůj perspektivní program. Skutečným stářím se totiž myslí ztráta programu. Odchod z aktivního života by se měl dít pouze na základě vlastního rozhodnutí. Odchod do důchodu či penze by měl být dobrovolný na základě vlastního sebehodnocení a vývoje osobnosti. Nemělo by to být nucení ve stylu „musíte do penze“.

Každý stárnoucí jedinec je součástí společnosti, která by měla přijímat stáří jako přirozenou realitu a starou populaci by měla brát jako nedílnou součást společnosti. Cílem je integrace, nikoliv segregace.

1.5 Mýty o stáří

Podle Haškovcové existuje několik mýtů o stáří. Mnoho lidí je přesvědčeno, že starý člověk výhradně nebo převážně vyžaduje ekonomicko – materiální zabezpečení. Existuje mýtus, který říká, že když je starý člověk materiálně zajištěn, je spokojen. Tak tomu ale není.

Mýtus zjednodušené demografie. Vyplývá z názoru, že člověk se stává starým v den odchodu do důchodu. Vypadá to tak, jako kdyby odchodem do důchodu skončila smysluplná část lidského života.

Dalším mýtem je mýtus homogenity. Ten v sobě zahrnuje všechna chybná pojetí stáří, například to, že všichni staří lidé mají stejný vzhled, tudíž jsou stejní neboli homogenní. To je ale mylné vyvození.

Ve společnosti je velmi silně zakořeněn mýtus neužitečného času. Někteří z nás si pokládají otázku, co ty staří lidé vlastně dělají? Protože senioři nepracují, myslí si o nich lidé, že nic nedělají a nic neznamenaají. Ze stáří se tak dělá čas nicnedělání. Starých lidí si nevážíme, protože na ně koukáme uspěchanýma a pracujícíma očima.

Na tento mýtus navazuje mýtus ignorance. Se starým člověkem se již nepočítá, nebere se vážně, prostě se ignoruje.

Mýty o stáří žijí a mají značný vliv na utváření pojetí a sebepojetí stáří. Celková představa stáří neboli image stáří není příliš optimistická, proto se v poslední době objevují snahy změnit postoje ke stáří a starým lidem.

1.6 Image stáří v dějinách a dnes

Stáří jako proces je z biologického hlediska stále stejné. Image stáří, tedy představa jedince a společnosti o stáří je však vnímána různě v historických souvislostech. Tím se mění i vztah jedince k vlastnímu stáří a ke starým lidem. Existují dvě různé pojetí stáří. Dříve byli staří lidé vnímáni jako moudří, trpělivi a laskaví, ve světle těchto kladných vlastností bledly ty méně atraktivní projevy stáří. Od šlechetných vlastností, které byly připisovány starým lidem, se odvíjí idylické stáří. Ten kdo byl

moudrý, byl většinou respektován a ctěn, ten kdo byl trpělivý a laskavý, byl přijímaný a milovaný. To je první verze pojetí stáří, kdy je stáří vnímáno jako čisté a harmonické. Druhou a frekventovanější verzí pojetí stáří, je obraz poskládaný převážně z negativních přívlastků. Stáří je chápáno jako synonymum marnosti, útrap všeho druhu, strádání, nemocí a bolesti. Stáří je vnímáno s hrůzou a proto také tak vypadá. Staří lidé nejsou ctěni ani milováni. V naší společnosti došlo dokonce k tomu, že staří lidé jsou odmítáni a vede se proti nim dokonce otevřený boj. V angloamerické literatuře se pro tento jev používá pojem ageismus. Mezi první pozitivní představou a druhý negativním pojetím stáří, jež jsou obě extrémní, se vyskytují další mezistupně. V minulosti se většinou střídaly tyto dvě uvedené představy, vždy převládala jedna, buď ta pozitivní nebo negativní. Vnímání starých lidí bylo vždy jednotné, to znamená, že ho celá společnost vnímala stejně. V současné době se tyto dvě základní představy pomíchaly a perou se o vládu.

Současnost je charakterizována určitou krizí, protože stáří je přijímáno konfliktně. Na jedné straně chceme staré lidi ctít a milovat, ale na druhé straně je zatracujeme a nechceme s nimi mít nic společného. Velmi často nám vadí jejich pomalost, dráždí nás jejich zevnějšek a jakási neschopnost. Stáří se v našich očích stalo obdobím, které je obávané, nepříjemné a zdánlivě vzdálené. Současná mladá a střední generace dává výrazně na vědomí všem i sobě, že tradice úcty ke stáří se dále rozvíjí a přehlíží drobná negativa stáří.

V současnosti naše společnost vytlačuje obraz stáří ze svého vědomí. Na tomto odsunu se podílí i média a ne jenom jednotlivci. Média se totiž zabývají pouze tím negativním obrazem stáří a tím, pozitivním se moc nezabývají. Často vídáme spíše škodlivé reportáže, které zobrazují důchodce pouze jako osoby, které přijímají služby, důchody, ukazují je jako příklady špatné péče a zobrazují je ve skandálních situacích. Ve společnosti chybí vzory úspěšných seniorů.

1.7 Rodina a senior v historických souvislostech

Rodina je společensky schválená forma stálého soužití rodičů a dětí. Rodina a její vztah k seniorům se postupem času měnil. V minulosti člověk stárnul pomalu a nepozorovaně, díky tomu, že neztrácel svoji rodinnou roli, podílel se na ekonomickém zabezpečení rodiny. Když už byl slabší a neměl tolik síly na svoji profesi, jednoduše ji vyměnil za pracovní činnost, která nebyla tak náročná. Tento způsob stárnutí v aktivitě je přijatelný a má svůj řád a svůj rituál. Model této mezigenerační výměny a tolerance působil výchovně a ovlivňoval i celkové emocionální ladění rodiny. „Starý člověk byl garantem moudrosti, protože byl zkušený.“ (7, str. 77)

Každá etapa v dějinách upřednostňovala jinou věkovou skupinu, to záviselo na momentálním ekonomickém rozvoji nebo úpadku státu, ale i na reprodukčních zvyklostech rodiny. Poprvé v 19. století si společnost začala více všímat mládí. V šedesátých letech se objevuje zájem o dítě, vzniká kult dítěte a poté kult mládí. Vznik kultu mládí způsobil vznik ageismu.

Ekonomicky vzrůstající společnost a důsledky vědeckotechnické revoluce se odrážejí do společenských změn. Pozornost společnosti se zaměřuje na práci, výrobní proces, úspěch v práci a samozřejmě na práceschopné jedince. Uznání okolí má ten, kdo pracuje, pracuje rychle, spolehlivě a efektivně. Ti, kteří již pracovní proces nezvládají, vypadávají z pracovního tempa, tedy ti staří, ztrácejí na své hodnotě. Jsou hodnoceni jako méně výkonní a tudíž méněcenní. Velmi často můžeme v pracovních inzerátech najít formulace typu: „hledáme mladé flexibilní lidi do mladého kolektivu“. Na tomto příkladě je jasně vidět, že o staré lidi již není takový zájem.

Výrobní proces a životní způsob člověk si vynutil penzionování. Odchod do penze se stal opravdu nutností, a to ve všech průmyslově vyspělých státech. Problémem bylo, že ti, co byli penzionováni, se stali ostrčenými a přehlíženými. Výrazná nerovnost mezi mladými a starými, která nemá v historii obdoby, vzbuzuje ve stárnoucích pocitu bezmocnosti a lítosti. Jediný, ale zásadní rozdíl mezi mladými a starými je, že mladí mají profesně koncipovaný program, který staří odchodem do penze ztratili. Z tohoto důvodu dochází k rozporům mezi těmito dvěma velkými

subpopulacemi. Penzisté nemohou čelit přesile mladých, kteří o nich rozhodují, protože na ně momentálně vydělávají. Děti, mladiství a staří lidé jsou závislí na střední produktivní generaci. Rodina se díky změnám ve výrobě také změnila, zmenšila se, i když se početně zvětšila. Jednotlivé generace v rodinách již nežily spolu, pouze výjimečně. Společně bydlíště mají již pouze rodiče a jejich děti, prarodiče a ostatní příslušníci rodiny již bydlí jinde. V současnosti mají mladí lidé možnost volby profese. Profese se už nedědí z generace na generaci, jak tomu bylo v minulosti. Tím se potvrzuje, že rodina ztratila svůj výrobní charakter a nabyla charakteru spotřebního.

Děti a mladé učíme ve škole i v rodině k úctě ke starému člověku. Co ale vědí mladí o stáří a starých lidech? Kde, kdy a jak často se se starými lidmi setkávají? Umí mladí starým naslouchat?

Lidstvu se podařilo prodloužit individuální čas člověka, především periodu stáří. Stáří se dokonce urychlilo. Člověk odchází do penze dříve než je skutečně starý. Haškovcová ve své knize Fenomén stáří uvádí: „Jsme právem pyšní na to, že v ČSFR máme jednu z nejnižších věkových hranic pro přiznání starobního důchodu ve světě.“ (7, str. 83) V současnosti je tomu ale jinak. Věk odchodu do penze se stále zvyšuje. Nabízí se nám jedna zajímavá otázka, můžeme být opravdu hrdí na prodloužení času penze? Většinou je to totiž čas bez náplně a bez smysluplného programu. Nikdy v minulosti neměl člověk tolik času, když byl ještě relativně plný sil. V dřívější době měl starý člověk i pro dobu stáří naprogramovaný určitý program, který byl ve společnosti uznávaný. Možná proto se starý člověk tolik nebál stáří. Věděl totiž, že ho ve stáří čeká a nemine určitý program, znal svoji roli v době stáří. Nikdy nebyl v situaci, že nevěděl co s časem. Rozdíl je mezi lidmi, kteří žijí na vesnici, kde je stále něco na práci, a mezi lidmi, kteří bydlí ve městě, kde je člověk uzavřen mezi čtyřmi zdmi nebo mezi ulicemi.

V minulosti bylo stáří často spojováno s bídou, hladem a strádáním. Dnes jsou již starší lidé materiálně zabezpečeni. Problémem současného stáří je osamělost a odcizení. „Hůře se stárne a úkorněji prožívá stáří ve společnostech s vysokou ekonomickou reprodukcí.“ (7, str. 84) Penzionovaní lidé se dostávají do role společensky odložených, i když jsou přiměřeně materiálně saturováni. Člověk má tedy

oprávněnou obavu vstoupit do penze, do období bez určitého programu, do sociální role vyloučeného. Dnes lidé tuší, že se to s nimi bude horšit po odchodu do penze. Odchod do důchodu znamená vzdalování se těm, kteří jsou uznávaní.

1.8 Starý člověk v rodině

„Rodina jakožto základní společenská jednotka doznala značných změn.“ (7, str. 214) V moderní rodině dochází k znatelnému poklesu počtu potomků a roste rozvodovost a počet následných sňatků. V současnosti žijí v jedné rodině pouze rodiče a jejich děti. „Po odchodu dětí, kdy má rodina charakter prázdného hnízda, stárnoucí pár vstupuje do fáze označované jako gerontizace rodiny.“ (7, str. 214) Všechny uvedené má zásadní význam pro vývoj rodiny. V současnosti je typická prostorová rozptýlenost rodiny.

V minulosti a především na vesnicích bylo běžné soužití všech tří generací. To znamená, že spolu žili prarodiče, rodiče a děti. V trojgenerační rodině existoval konkrétní vztah k jednotlivým členům. Staří lidé se jistili pro případ nemoci a nemohoucnosti dohodou o výměnku. „Říkává se, že jedna matka užíví deset dětí, ale deset dětí neužíví jednu matku. Tato hluboká pravda měla svůj skutečný ekvivalent v životě. Nemohl-li se produktivní člověk postarat o všechny, preferoval podle klíče možností a ideálů své doby jenom někoho. Postupně zvítězily děti a jejich budoucnost.“ (7, str. 215) Kladem výměnkářského života bylo, že staří lidé bydleli spolu se svými dětmi, které přejímali vzory chování od svých rodičů prarodičů. Výměnkářem se ale mohl stát pouze člověk, který byl zámožný a mohl si to dovolit.

Současná situace je velmi rozdílná, existují čtyři až pětigenerační rodiny. Jednotlivé generace, myšleno staří a mladí, mají k sobě velmi daleko a většinou bydlí odděleně. Na vesnicích je situace o něco příznivější než ve městě. To, že žijí jednotlivé generace odděleně, má ale i klady. Mladý manželský pár má možnost sžít se se samotou a starý samostatně žijící pár má zase možnost zaslouženého výdechu. V rané fázi stáří se prarodiče těší na vnoučata. Mezi vnoučaty a prarodičemi vzniká často velmi intenzivní vztah. Prarodiče mají čas skoro vždy, naplno se věnují vnoučatům a jsou rádi,

že jsou ještě nějak užiteční a že mohou nějak vypomocet. Mezi prarodiči a vnoučaty vzniká jakési spojenectví, mají totiž mnoho společného, co je k sobě pojí. Obě generace jsou ekonomicky závislé, potřebují domov a pocit bezpečí.

Začínající důchodci žijí svým osobním životem. Někteří pokračují v pracovním procesu, jsou členy různých zájmových a společenských organizací. V zahraničí velmi často pěstují důchodci turistiku, a to jak tuzemskou tak zahraniční. Staří lidé rádi cestují a poznávají nová místa nebo se vracejí na stará místa. Pokud staří lidé pečují o vnoučata a pěstují své koníčky, je společnost i rodina zcela spokojena. Údiv rodiny vyvolávají zejména neobvyklé činnosti.

Dlouho jsou začínající prarodiče ve formě, potřebují pomoc při složitějších činnostech, které jsou pro mladou generaci většinou bezproblémové. Mladí například pomohou uklidit, vymalovat, posekat trávu atd. S postupem času se objevují ale neduhy stáří a senioři potřebují pomáhat čím dál více, nezvládají už ani běžné denní činnosti. „Není to blížící se smrt, která geronta znepokojuje, ale život, denní starosti, nemožnost dostát požadavkům běžného dne, handicapující churavost, osamocení, finanční starosti, ztráta smyslu vnějšího světa, bilancování života.“ (28) Toto sděluje profesor Vladimír Vondráček, a to na základě svého osobního prožitku.

Gerontizace samostatně žijícího páru pokračuje, s postupem času zemře jeden z partnerů, častěji to bývá muž. Tudíž je stáří většinou problémem žen. Zůstávají sami, přátelé jsou nemocni nebo již nežijí, zbývá jim sousedka a nikdo víc. Zdraví už jim neslouží a ostatní jsou daleko a chůze již není tak dobrá. Zbývají tedy nejbližší rodinní příslušníci. Staří si často a oprávněně kladou důležitou otázku, zda se o ně postarají děti nebo vnoučata nebo dokonce nikdo? Budou se moci o mě vůbec postarat? Budou mít dostatek prostředků a možností starat se o mě? Nebudu jim komplikovat moc život? Nemám hledat pomoc někde jinde, třeba v nějaké specializované instituci? Všechny uvedené obavy jsou důvodem zamlčování obtíží. Starý člověk, který je neupravený, nečistý, páchnoucí značí, že to vzdal, že již nechce bojovat o to, aby byl na světě. Asi mu už nic nestojí za námahu, proto se ani neumyje a neupraví. Člověk se snaží celý život žít samostatně a nezávisle, ale ve stáří je většina lidí závislých a vyžaduje pomoc od svých nejbližších. Povinnost pečovat o staré lidi je

zakotvena i právních předpisech. Za neplnění této povinnosti, však hrozí pouze minimální nebo dokonce žádné tresty.

1.9 Psychologie stárnutí

„Psychika geronta představuje soubor vlivů, které se proplétaly, vzájemně na sebe působily, narůstaly anebo se ztrácely, a to do jeho dětství.“ (16, str. 30-32) Definovat důležité povahové rysy starého člověka není nijak snadné, každý je jiný a měl i individuální životní osud, který ho změnil.

Existuje velmi zajímavé tvrzení, se kterým se i já ztotožňuji, že stáří karikuje povahu. To znamená, že typické vlastnosti člověka se ve stáří ještě zvýrazňují. Veřejnost tak vnímá nepříjemné projevy stařecké povahy. Člověk, který byl v mládí šetrný, se stává ve stáří lakomým. Mohou se zvýraznit další negativní vlastnosti jako hádavost, závistivost až zlost. Tyto záporné povahové rysy jsou společnosti známy a setkáme se s nimi dokonce i v pohádkách, kde vystupují například zlí dědkové a strach budící ježibaby. Nemohu popisovat jen tu černou stránku věci, protože i pozitivní vlastnosti se ke stáří zvýrazňují, i to můžeme nalézt v pohádkách, figurují tam vševědové, laskaví dědečkové a milující babičky. Tyto základní obrazy psychiky ve stáří jsou po staletí přijímány a předávány z generace na generaci. S některými starými lidmi byli problémy, ale skoro nikdo tomu nevěnoval pozornost a neřešil to, protože to patřilo ke stáří a každý to věděl a akceptoval to.

Populace seniorů nezahrnuje pouze hodné a zlé, ale je velmi rozmanitá. V minulosti nebylo potřeba tyto věci řešit, ale starých lidí stále přibývá, proto je nyní situace zcela odlišná. Výrazně roste počet starých lidí, kteří vykazují psychické poruchy až nemoci. Velmi také stoupá počet demenčních starých osob.

V mnoha případech se u starých lidí objevuje problém, jak se vyrovnat se svým stářím a jak zůstat psychicky aktivní, to jsou hlavní předpoklady praktické soběstačnosti a spokojenosti ve stáří.

V procesu stárnutí si v minulosti lidé všímali pouze zevnějšku a na duši se zapomělo, tou se nikdo nezabýval. Předpokládalo se, že v omlazení fyzické bude

následováno i omlazením psychickým. Dalším důvodem, proč se o psychiku stáří nikdo nezajímal, byl malý počet starých lidí a kratší střední délka života.

1.10 Odchod do důchodu

Odchod do důchodu představuje v životě jedince velmi významný mezník, pro mnoho lidí to může být dokonce traumatizující událost. Odchod do důchodu představuje přesun od něčeho, co známe k něčemu co je nám cizí a kde je nutná změna dosavadních zvyklostí. Již samotný pojem „odchod do penze“ je negativního významu. Během odchodu do důchodu lidé prožívají silné pocity vyřazenosti a odloženosti. Tento pocit je intenzivnější podle toho jak vysoko stál člověk v pracovní sociální hierarchii. Čím výš, tím hůře snáší odchod do důchodu. V penzi již nezáleží na tom, čím lidé v životě byli. Lidé v penzi se stávají sobě rovnými, a to díky tomu, že všichni „nemají žádnou sociální roli“. Lidé v důchodu jsou označováni nálepkou penzista nebo starobní důchodce, kterou si sebou nesou a která je jasně označuje. Této nálepky se již nezbaví. Na člověka v penzi se nekouká třeba jako na bývalého učitele, ale jako na důchodce. Být v důchodu je označení sociálního statusu. Toto označení je synonymem pro odložený, marný a zbytečný život. Jedním z prvních symptomů začínajícího důchodce je výrazný pokles sebevědomí, který nijak nepřekvapuje, protože už jen to, že je důchodce ekonomicky závislý a to, jak se ekonomicky produktivní dívají na ty ekonomicky závislé, způsobuje snížení sebevědomí. Snížené sebevědomí ještě navíc doprovází pocit „tak a co bude dál?“ Důchod i stáří můžeme charakterizovat jako ztrátu programu.

Člověk, kterému vznikl nárok na starobní důchod, se nachází v obtížné životní situaci, se kterou se musí vyrovnat, ale to není nijak jednoduché, protože adaptační schopnosti souvisí s fyziologickým stárnutím a postupně se zhoršují. Je velmi těžké jen tak ze dne na den opustit všechno a začít úplně od začátku a jinak. Důležité je upozornit, že každý člověk je jiný, někdo si zvykne na důchod rychle a někomu trvá hodně dlouho než se přizpůsobí. Ve stáří se bortí dosavadní model života a je třeba hledat nový. Dochází k paradoxu, člověk je na jednu stranu unavený a vyčerpaný z mnohaleté práce a rád by zvolnil a odpočinul si a na druhé straně by chtěl pracovat

dál, protože si bez práce nedokáže život představit. Člověk, ale jednou pozná, že již musí odejít, že je na čase. Je velmi důležité, aby člověk věděl, že to že skončí jeden životní program, neznamená, že nemůže začít nový. Zbývá přeci ještě dostatek času na život, na lásky i na práci. „Chybí program, protože chybí cíl.“ (7, str. 131) Také bych řekla, že chybí čas na splnění dlouhodobějšího cílu.

Dnem odchodu do penze vstupuje člověk do třetiny nebo čtvrtiny celého svého života. Do této části vstupuje unavený a ztrhaný z práce, díky které chtěl co nejvíce urvat, dokud byl aktivní. Naše společnost má problém přijímat čas jako dar, nepřijímá ho, tak jak plyne.

Stárnoucí člověk by měl opustit fyzicky a psychicky náročná pracovní místa a přenechat je mladším. Ať člověk chce nebo nechce, musí respektovat rozměry přicházejícího stáří. Kolem čtyřicátého roku se objevuje touha, buď skrytá nebo skrývaná, odejít do penze. Tato touha se po dosažení padesátipěti let začne prudce klesat. Toto platí zejména pro muže. U žen je to tak, že touha odejít do penze průběžně roste a souvisí to se zvyšující se únavou. Stárnoucí člověk postupně ztrácí zájem o zaměstnanecký poměr a tím ztrácí i svoji prestiž. Odborníci se shodují, že pro převážnou většinu lidí představuje odchod do penze ze dne na den odstrašující zážitek. Z tohoto důvodu se doporučuje postupný přechod do penze, kdy je práce například přerušovaná. Některým lidem odchod do důchodu a zpomalení tempa naopak prospívá a oni opět rozkvétají. Po prvním znejistění se velmi rychle dostanou do dalšího životního programu. Tyto lidi, kteří žijí šťastně a mají nějaký program, neregistrujeme, moc si jich nevšímáme. Většinou takoví lidé vypadají mladší, především duševně, jak jsem již řekla, těmto lidem není věnována velká pozornost. Společnost si spíše všímá toho problémového stáří, kdy lidé neví, kudy kam, jsou nešťastní a žádají o pomoc, o radu. Problémovost vychází právě z toho, že jedinec nemá svůj vlastní individuální životní program a bez pomoci druhých si ho nevytyčí.

S postupujícím seniemi se objevuje uzavírání se do sebe, objevují se neduhy stáří jako nemoci. Společnost je změněná, má jiné ideály než dříve. Partner zemřel. V této situaci člověk začne vzpomínat a žít ze vzpomínek. Vzpomíná na své mládí, na rodiče a zážitky z minulosti. Velmi často si vzpomínky idealizují.

Mnoho lidí se domnívá, že starý člověk stojí před branami smrti a proto na její příchod neustále myslí a přemýšlí o ní. Samozřejmě, že čas od času nad závěrem svého života přemýšlí. Více ale přemýšlejí o tom, až se rozemůže a klade si důležitou otázku, kdo se o něj postará. Staré lidi zajímá, co bude dnes nebo zítra, užívají si drobných radostí, které jsou pro jejich život nosné. Starý člověk se musí s konečností svého života vyrovnat sám a buď prožít život naplno nebo jej promarnit.

1.11 Druhý životní program

Prvotní věc, která člověk potká po odchodu do penze, je ztráta životního programu. Musí se s tím vyrovnat, ale to není nijak jednoduché. Mnozí lidé přecházejí do důchodu, zaujímají pasivní pozice, kdy očekávají, co jim stáří a důchod samo o sobě přinese. Tento pasivní postoj je neodpovědný a může vyústit ve zklamání. Člověk by si měl uvědomit, že tím, že odejde do důchodu, se nestává totálně starým a že nepřestává žít. Objevuje se ním nový úkol, musí se naučit žít jinak než žil dosud. Mladí lidé a střední generace toho nevědí mnoho o stáří a to samé platí i o starých lidech. Ví pouze, že ztratili mládí a práci, která naplňovala jejich každodenní život. Ve společnosti chybí pozitivní model stáří a společensky uznávaný druhý životní program.

Mnoho autorů a odborníků doporučuje, aby stárnoucí lidé byli aktivní a zůstávali takoví až do posledních chvil. Protože již důchodce nebývá zaměstnán, nemůže být aktivní v pracovním procesu. Proto se doporučuje pěstovat množství nejrůznějších koníčků, které mohou nahradit pracovní proces. Jakákoliv činnost je pro seniora prospěšná a může přinášet ovoce. Aby mohly být tyto zájmové činnosti považovány za druhý životní program, musí být přijaty jak společností, tak i jednotlivci jako za nosnou.

Koníček realizovaný pouze pro sebe má charakter izolované činnosti a proto není přijímán, protože o této činnosti nikdo neví. Je lepší, když by senior pro vedl kroužek mladých filatelistů než aby si známky sbíral sám pro sebe a nikdo o tom nevěděl, nemá to přínos pro nikoho dalšího. Společnost by se měla snažit stárnoucími lidem pomoci najít druhý životní program. Každý člověk je zodpovědný sám za sebe a tudíž nese zodpovědnost i za své stáří. Kladné prožití stáří je zásluha pouze

jednotlivce, on sám se zaslouží o to, jak plně bude žít. Aby si člověk mohl najít životní program, musí akceptovat přicházející stáří a začít s hledáním druhého programu včas. Společnost ve snaze podpořit tvorbu druhého životního programu otevírá Univerzity třetího věku. První taková univerzita byla otevřena ve francouzském Toulouse. Někdy se univerzitám třetího věku říká univerzita pro seniory. Tyto univerzity většinou sloužily seniorům, kteří se chtějí dále vzdělávat nebo těm, kteří nemohli studovat. Univerzita třetího věku je maximálně přizpůsobena starým lidem. Zajímavá je skutečnost, že tyto univerzity existují pouze v Evropě, například na americkém kontinentu se nevyskytují. Univerzity získávaly na prestiži, byly společensky uznávaným místem pro setkávání. „Opakovaně bylo doloženo, že když staří lidé studují a tedy mají jeden z jasných společensky garantovaných programů, méně si stůňou“. (7, str. 148) Program jim nedovolí moc lenivět a myslet na tělesné obtíže.

1.12 Nemocné stáří

Staří a nemoci se pojí dohromady, jsou to jakoby synonyma. Lidé se obávají stáří právě proto, že se mohou objevit vážné nemoci, které přinášejí starost a obavy. Nemoc má vždy negativní význam, je vnímána jako něco záporného z čeho je normální mít strach. „Strach před nemocí je dokonce někdy hrozivější než nemoc a strach před bolestí je těžší než bolest.“ (7, str. 246) Naše doba odmítá nemoc, bolest, žal. Jenomže příroda a čas je neúprosná, nemoci a obtíže se zhoršují a klesá soběstačnost a senioři se vydávají hledat pomoc k lékaři. Nemoc se může objevit během života kdykoliv, ale ve stáří výrazně narůstá pravděpodobnost výskytu nemocí. Jednotlivé generace vnímají příchod nemoci jinak. Mladá a střední generace to vnímá jako náhodnou nepřízeň osudu, ale starý člověk to bere jako něco nevyhnutelného, co ho potkat muselo. Pod vlivem nemocí dochází ke změnám hodnotových orientací starých lidí. I přes rozdílnost lidských povah, se staří lidé shodnou v jednom, v tom, že preference zdraví a zajištění v případě nemoci je pro ně prioritní. Jak jsem již řekla, hodnoty člověka se vlivem působení nemocí a strachu z nich mění, mění se individuálně, ale i celospolečensky.

Staří lidé logicky řadí na první místo zdraví. Hodnota zdraví a života je celou společností považována za nejvyšší pozici na hodnotovém žebříčku.

Specifická situace nastává ve stáří, protože člověk má těžší start, ale ani tak by se neměl vzdávat a měl by chtít pomoci. Nemocný musí chtít, nesmí rezignovat a pak se mu může podařit zlepšit zdraví i kvalitu života. Ne každý je schopen vyrovnat se s příchodem nemoci. Někteří jedinci k tomu potřebují pomoc ostatních lidí, někteří tuto pomoc odmítají a jiní se zase přizpůsobí jen zčásti. Staří lidé velmi často podceňují nebo dokonce přehlížejí nástup nemoci. Mnoho seniorů nedá o svých obtížích a nemocích vědět včas. Někteří proto nechtějí poznat přicházející nemoc, jiní zase kvůli tomu, že nepoznali její začátek. Staří lidé nechtějí stonat. Někteří staří lidé naopak ze svých nemocí žijí, protože jenom díky nim se o ně někdo zajímá a věnuje jim péče a pozornost. „Obvodní lékaři potvrdí, že spousta starých lidí sice přichází do ordinace pro obtíže nejrůznějšího druhu, ale ve skutečnosti si chtějí popovídat.“ (7, str. 258) Nemoci jsou totiž vděčným tématem, které se v různé míře týká všech seniorů. Staří lidé se o nemocech rádi povídají z toho důvodu, že se jim uleví, říká se, že sdělená bolest, je poloviční bolest. Komunikace o nemocech, i když je zdravým a mladým lidem na obtíž, většinou bývají informace o zdravotním stavu zkreslené nebo nepřesné, může sloužit jako součást terapie, která je opravdu účinná. Téma nemoci by se však nemělo stát hlavním a jediným tématem ke komunikaci, mělo by mít vymezený určitý čas.

1.13 Být starý v dobrém smyslu slova

Je známe, že nestarý člověk starému nevěří, kouká na staré lidi zkresleným pohledem a snaží se je zařadit do svého reálného světa. Může ale člověk, který stáří ještě nezažil pochopit stáří a tyto lidi? Zkušenost sdělit lze, ale prožitek bohužel ne.

Staré lidi můžeme rozdělit na ty, kteří jsou šťastní a nešťastní. Toto dělení je však velmi zjednodušené a není moc spravedlivé. Ale výhodou je, že je funkční. O komplikovaném a chorobami zatíženém stáří jsem již psala dostatečně. Nesmím se ale nezmínit o těch seniorech, kteří šťastní, nic nepotřebují a nežadají. O takových

seniorech moc nevíme, většinou se o nich moc nemluví, mluví se pouze o tom bolestivém stáří.

Možnost zestárnout je pro mnoho lidí výsada. Proces stárnutí nemusí být vždy přijímán jako něco špatného, deprimujícího. Stárnoucí nebo staří lidé by měli své stáří pojímat asi takto. Jaké mám štěstí, že jsem se mohl dožít takového vysokého věku. Někteří zemřeli v průběhu života a ani neměli možnost projít si celým životem. Není pravdy, že by tito šťastní lidé neznali nemoci, strasti života. Každého něco potkalo, ale tito šťastní lidé se dokázali se svým osudem vyrovnat. Díky tomu se jim daří vypořádat se i se svým stářím a jeho neduhy. Jsou schopni dívat se na svět novými očima. Dříve měli velké cíle, nyní se radují z maličkostí. I šťastní lidé občas onemocní, ale i během nemoci zůstávají plni humoru a zachovávají si určitý optimismus. Většina z těch šťastných, stále obdivuje svět, má své zájmy, mají svůj druhý program, nebo mají někoho, pro koho žijí. Mají zájem o vše, co se kolem nich odehrává a to jim nedovolí polevit a vzdát život. Společnost o těchto lidech moc dobře ví. „Zejména na vesnicích jsou nápadní svou až tvrdohlavou pracovitostí. A protože tam mají lidé přeci jen k sobě blíž, komentují jejich někdy pošetilé konání slovy: Ten si nedá pokoj, nemá to sice zapotřebí, ale kdyby jeden den nešel na trávu, tak by umřel. Mají pravdu. Těmto šťastným starým lidem bývá dopřána i lehká a rychlá smrt.“ (7, str. 337)

1.14 Vliv médií na vnímání seniorů

Stárnutí populace se stalo jedním z nejdůležitějších rysů západních společností. V současnosti se stálo více výzkumů zajímá o postoje společnosti ke stáří a starým lidem. Dosud jen minimum výzkumu věnovalo pozornost stáří, jako sociálnímu fenoménu a roli médií při tvorbě a ovlivňování konstruktů stáří. „Dle našich zjištění však do roku 2005 nebyl v České Republice proveden ani náznak komplexního a detailního rozboru mediální kultury a interpretativní analýza mediálních sdělení v souvislosti se stářím.“ (20) Mediální kultura má veliký význam na formování veřejného mínění, i přes tuto skutečnost bylo velmi málo pozornosti věnováno procesům vytváření mediálního image seniorů a stáří. Jak se podařilo zjistit z různých

výzkumů, média nejsou jenom pouhými nosiči objektivních informací, ale sami o sobě patří mezi hlavní faktory, které se podílejí na tvorbě naší každodennosti.

Množství zahraničních výzkumů zjistilo, že staří lidé jsou v audiovizuálních médiích podreprezentováni s přihlédnutím na jejich počet ve společnosti. Velmi často se o nich hovoří v negativním smyslu. Seniors zobrazují nejčastěji v souvislosti s násilnými trestnými činy, s ekonomickými problémy společnosti a jsou ukazováni jako nemocné a nemohoucí osoby.

Nabízí se nám velmi zajímavá otázka. Jak současná česká média přistupují k tématu stáří a seniorů? Podávají česká média nezaujaté a objektivní informace, co se týče seniorů? Nebo také jako zahraniční média prezentují určité stereotypy, které podporují ne příliš pozitivní postoje veřejnosti ke stáří a seniorům? Jak tedy vypadá český senior v podání našich médií?

„Podle aktuálně dominantního přístupu sociologického vědění, nelze okolní svět považovat za samozřejmou, danou realitu, i když se nám všem taková zdá být, ale je potřeba ji nahlížet jako sociálně konstrukt.“ (20) Tato skutečnost vzniká a průběžně je utvářena a udržována lidskými interakcemi. Média jsou jedním z hlavních činitelů, které se účastní na tvorbě a strukturování našeho každodenního života.

Studie, které zkoumaly zpravodajství, dospěly na základě porovnání mediálních zpráv se skutečnou realitou k závěrům, že při mediálním podání reality dochází k určitému zkreslení skutečnosti. „Média si vybírají, o čem a jak budou referovat. Existují určitá témata, která preferují, vyhledávají a vracejí se k nim.“ (3, str.239) Témata mediálních sdělení se vybírají podle určitých kritérií. Těmito kritérii jsou jejich atraktivita, významnost, aktuálnost nebo zainteresovanost nějaké slavné osobnosti. Většina zobrazení médií podléhá navíc stabilním předlohám.

Pilotní výzkum Mediální analýza obrazu seniorů, který realizovala Renáta Sedláková a Lucie Vidovičová probíhal v roce 2005. Vyhodnocovaly se novinové články a televizní zpravodajství za rok 2004. Byly sledovány deníky Blesk, Hospodářské noviny, Lidové noviny a Mladá fronta Dnes. Z audiovizuálních pořadů byly hodnoceny ČT1 a jejich Události, Nova a její Televizní noviny a Deník, který vysílá komerční televize Prima. Sdělení byla vybírána podle klíčových slov, mezi který

byla slova jako senior, senioři, seniorský, penze, penzista, důchod, důchodce, stáří, staří lidé, starý, babička, dědeček, stařenka. Všechny uvedené informace a závěry jsou čerpala z již uvedeného výzkumu Mediální analýza obrazu seniorů.

1.14.1 Televizní zpravodajství

Jednotlivé zprávy byly zařazeny do kategorií podle obsahu sdělení. Vytvořilo se celkem osm základních témat, které podávaly informace o seniorech. Těmito tématickými okruhy jsou kriminalita, politická ekonomie, sociální práce, tragédie, kultura, zdravotnictví a životní příběh.

Kriminalita a senioři

Toto téma tvořilo nejpočetnější skupinu televizních zpráv. Senioři jsou zde zobrazováni jako oběti trestných činů, dále jako pachatelé nebo obvinění z trestných činů. Jsou zobrazováni také jako svědci trestných činů. Největší skupinu tvořili příspěvky, kdy senioři vystupovali jako oběti trestných činů. Většinou to byly příspěvky, které ukazovaly okradené a oklamané důchodce, k jejichž okradení dochází převážně v domácím prostředí.

Politická ekonomie

Téma politická ekonomie tvoří druhou nejpočetnější kategorii sledovaných příspěvků. Sdělení se zabývala otázkami, které souvisely s politickou scénou a ekonomikou. Nejčastěji byly publikované zprávy, které se zabývaly důchodovou reformou a problematikou s ní spojenou. Mnoho příspěvků nastiňovalo budoucí systém důchodového zabezpečení, ukazovalo jak se mění početní zastoupení seniorů ve společnosti. Velké množství sdělení předává informace ze sousedního Slovenska, kde již reforma důchodového systému proběhla a v souvislosti s tím apelují na rychlé řešení i v České Republice. V současnosti se totiž vyskytují určité obavy, že když se

nezrealizuje reforma důchodového systému co nejdříve, nebude z čeho vyplácet důchody současné mladé generaci. Zpravodajské příspěvky, které se věnují tématu demografického stárnutí velmi často zmiňují narůstající počet starých lidí. Takto podávané informace mohou vyvolávat dojem krize nebo dramatičnost situace.

Velmi často jsou senioři spojováni se zprávami, které se zabývají zvyšováním cen a to jak zboží tak služeb. Starší osoby a rodiny s dětmi jsou proto často uváděni jako skupiny, kterých se nejvíce dotknou plánové změny, tedy zdražování nebo změny DPH. V některých případech se na tyto skupiny společnosti musí brát zvláštní zřetel při vládních ekonomických opatřeních. V souvislosti se zdražováním může v televizních vysíláních zaslechnout formulace typu: „pro důchodce to nebude finančně únosný, nebudou na to mít“ atd.

Možnost projevit se mají senioři až poslední podkategorii, která se zabývá konkrétními a aktuálními opatřeními pro sociálně slabší skupiny obyvatel a valorizací penzí. Citace, které byly v těchto sděleních použity, mají ukázat na obtížnou situaci, ve které se nachází mnoho seniorů po odchodu do důchodu, kdy jim výrazně poklesly příjmy. Informace tohoto typu staví seniory do pozice, kdy jsou stále s něčím nespokojeni, a to i ve chvíli, kdy jsou na tom výhodněji než jiné skupiny obyvatel. Jelikož důchody jsou valorizovány pravidelně a je to zakotvené v zákoně, ale ostatním zaměstnancům jsou mzdy zvyšovány nepravidelně a nikde to není přikázáno. Uvádění konkrétních výší důchodů, podporuje postoj většinové populace, která vnímá seniory jako ekonomickou přítěž. Diskuze o tvorbě důchodového systému a zvyšování důchodů je možné vnímat jako klíčové pro tvorbu postojů a názorů majoritní společnosti na spoluobčany v důchodovém věku.

Tragédie a nehody

Třetí nejčastějším tématem televizních sdělení byly tragédie a nehody, ve kterých figurují důchodci. Tato skupina příspěvků zahrnovala zprávy o neštěstích a nehodách, při kterých došlo ke zranění, ohrožení či úmrtí starších osob, dále to byly informace o sebevraždách a o nepříznivých událostech, při kterých senioři figurovali

jako svědci nebo účastníci. Největší podíl zpráv informovalo o výbuchu plynu nebo požáru, který se stal starým lidem osudným, kvůli jejich fyzickému a zdravotnímu stavu, který jim nedovolil z místa utéct. Staří lidé jsou také velmi často uváděni jako viníci nešťastné události. Příčinou většinou byla nepozornost při manipulaci s plynovými vařiči nebo elektrickými předměty.

Životní příběh

Do této skupiny byly řazené zprávy, které byly zpravidla zosobnělé, to znamená, že na základě zobrazení příběhu určité osoby, přibližují obecnější problém nebo určitou situaci. V kategorii životní příběh se vyskytují převážně zprávy o významných životních jubileích a úmrtí celebrit a jinak známých a významných osobností. Specifické zprávy pak tvořily sdělení o seniorech, kteří se výrazně angažují na chodu společnosti.

Sociální práce

Z této kategorie se objevují hlavně příspěvky z domovů s pečovatelskou službou. Často jsou sdělovány informace o nedostatku místa v těchto sociálních zařízeních, obtížnosti se tam dostat a vysokých cenách, které ve většině případů pokryjí důchody jen stěží.

Zdraví

Zprávy s tematikou zdraví informovali o pokračování výzkumu Alzheimerovy choroby. Dále, a to převažuje, zprávy o sezónních onemocněních. Jednalo se buď o případ chřipky v chřipkové sezóně nebo o případy zdravotních obtíží způsobených letním horkem. Tyto nemoci mohou postihnout celou populaci, ale závažnost a aktuálnost těchto obtíží je prezentována především na nemocných důchodcích, pro které to může být osudné.

Z vybraných příspěvků se ani jeden nezmiňoval o diskriminaci seniorů, výjimečně se hovořilo o všedních problémech, které jsou typické pro každodenní život osob důchodového věku. Příspěvky informovali o jednotlivých tématech hlavně z pohledu většinové populace. Jen v několika málo případech měli samotní důchodci možnost se k tématu vyjádřit. K tomu docházelo, ale zpravidla tehdy, když senioři nebyli se situací zmiňovanou v příspěvků spokojeni. Tato vyjádření důchodců opět přispívají k vnímání seniorů jako neustálých reptalů, kteří jsou stále s něčí nespokojeni. Novináři také používají nevhodné označení pro seniory, což také podporuje jejich zkreslenou představu.

1.14.2 Tištěná média, deníky

Kromě televizních zpráv výzkum Mediální analýza seniorů, kterou předložila Renáta Sedláková a Lucie Vidovicová, zkoumal i tištěná média, hlavně deníky. Byly analyzovány deníky Hospodářské noviny, Lidové noviny, Mladá fronta Dnes a Právo. Nejčastějším nalezeným tématem bylo téma ekonomiky, poté následovali kriminalita.

Politická ekonomie

Téma ekonomika a politika v sobě zahrnovala různě široké okruh témat. Články se věnovaly veřejným rozpočtům, důchodové problematice, trhu práce a seniorem jako zákazníkem. Tato témata se spolu navzájem prolínala.

Důchodová reforma, veřejné finance a rozpočet

V této kategorii se objevovaly články o připravovaných legislativních změnách. Patří sem sdělení typu kolik dostanou důchodci navíc. Velké množství článků se zaměřuje na komerční penzijní pojištění, které propaguje jako jistotu na stáří. Dále se poměrně často vyskytovaly příspěvky o dění na politické scéně, kdy byla důchodový

reforma používána ke kritice politických stran. Některé články by se mohly uvést jako vzorové příklady vyvolávající tzv. demografickou paniku. Šířitelé demografické paniky jsou kritizováni, protože se vyjadřují příliš přímočaře a zjednodušují danou problematiku. S oblibou zjednodušeně uvádějí, že se zvyšujícím podílem starších lidí ve společnosti rostou náklady sociálního státu. Tato sdělení však vytvářejí dojem, že staří lidé mohou za kolaps veřejných financí. Po analýze článků, které se věnovali politickým stranám a jejich programům, vyplynulo, že senioři jsou zde uváděni jako ti, kterých se přijímaný program dotkne nejvíce, ať už na tom vydělají nebo prodělají.

Lokální politika

Nejčastěji se z tématu lokální politiky psalo o zlevněném jízdném pro seniory v MHD a o průběhu voleb, které se konaly. Senioři jsou zde opakovaně označováni jako voliči KSČM.

Trh práce

Častým tématem tištěných sdělení byl také trh práce a s tím související kompetentnost zaměstnanců ve vyšším věku. Občas se vyskytují i zprávy o neobvyklém pracovním místě, které zastává právě člověk důchodového věku.

Senior jako zákazník

Tato kategorie obsahovala zprávy, o tom že senioři znamenají vzrůstající kupní sílu, ale mají jiné potřeby než mladá generace, na kterou je trh a jeho produkce orientován. Velmi častým sdělením, byly nabídky cestovních kanceláří, které nabízeli výhodné zájezdy se seniorskými slevami. Dalším sdělením, které se v analýze objevilo, že senioři chtějí nakupovat levně, proto nakupují v levných supermarketech. Například v supermarketu Kaufland, který se nezdá stává terčem i jiných médií, například na sociální síti Facebook se objevili několik příspěvků, které narážely, právě na tuto

problematiku. Tímto se podporuje názor, že důchodci jsou chudí a jsou největšími experty na slevy a výhodné nabídky obchodních řetězců. Následující skupinou jsou sdělení, ve kterých jsou porovnáváni „naši chudí“ důchodci s těmi „bohatými, západními“ důchodci. Senioři na západě prožívají luxusní stáří, tomu se český senior vůbec nepodobá, je chudší, tím je méně aktivnější a zároveň více závislí.

Kriminalita

Skupina článků s touto tematikou se vyskytovala jako druhá nejčastější. Senioři zde byli popisováni nejčastěji jako oběti trestných činů. Nejvíce článků se zabývalo podvody, krádežemi a vraždami. Převažovali krátké zprávy, které popisovaly podvody, kdy se pachatelé vloudili nějakým způsobem do bytu starého člověka většinou pod záminkou podomního prodeje a okradli tak seniora o několikatisícové částky. „O obětech je referováno jako o bezbranných, důvěřivých, dětinsky naivních, neopatrných a nepozorných, těžko se bránících starších občanech, které se nechali hloupě napálit.“ (20) Články se zmiňují o zapomnětlivosti důchodců a jejich neschopnosti popsat pachatele. Ve sděleních takového typu je velmi detailně popsán způsob obelhání starého člověka a je při tom zdůrazňována naivita těchto lidí. Zprávy také informují o tom, že to nejsou ojedinělé případy, ale že se to děje opakovaně a vždy podle stejného scénáře. To zvyšuje dojem, že jsou senioři nepoučitelni. Velmi často dochází k tomu, že je uvedena přesná výše odcizené částky. Ukradené sumy většinou nejsou nijak nízké, což umocňuje dojem některých lidí, že senioři, nejsou až tak chudí, jak se o nich stále říká. To opět umocňuje sociální nevraživost mladých vůči starým lidem.

Tragédie a nehody

Významnou skupinou nalezených článků, byly zprávy o nehodách nebo katastrofách, které postihly seniory. Největší počet sdělení se věnovalo požáru nebo výbuchu plynu v bytě oběti nebo v domově důchodců. Nehody bývají většinou

připisovány nepozornosti a nešikovnosti obětí. Objevují se články, které píše o jednotlivci, ale specifikují tím celou skupinu seniorů, ukazují že katastrofy a různé nehody nesou senioři hůře než jiné skupiny společnosti. Byly nalezeny i články, které se věnovali seniorům jako řidičům a řešili jejich způsobilost účastnit se dopravního provozu jako řidiči.

Pohřešované osoby

Tato kategorie článků je také velmi bohatá. Jedná se o oznámení o pohřešované osobě nebo o nalezení nezvěstné osoby. Patří sem i sdělení o pohřešovaném dítěti, které bylo v péči prarodiče. Jestliže se senior stane pohřešovanou osobou, je kromě běžných informací, o tom jak vypadal a jak byl oblečen, když se ztratil, uvedeno jak dlouho je pohřešován a nechybí ani informace o duševním stavu pohřešovaného.

Životní příběh

Zajímavou kategorií jsou články, které se věnují zajímavým životním příběhům starých lidí. Jsou připomínána důležitá životní jubilea, píše se o běžném životě seniorů a patří sem také rozhovory se slavnými osobnostmi v důchodovém věku. Při informování o životním jubileu nechybí informace o životním stylu, době v které prožily důležité životní etapy. Za zmínku vždy stojí, informace že gratulovat přijdou i zástupci městského úřadu. V člancích se můžeme dočíst, že s vysokým věkem se ale pojí plno negativních věcí, jako jsou zdravotní obtíže a potřeba pravidelné péče.

V rozhovorech s celebritami, které již dosáhli důchodového věku, se dočítáme, že i oni řeší typické situace a problémy, se kterými se setkávají běžní důchodci.

V ostatních člancích se píše o seniorech, které vykonávají nějakou neobvyklou a něčím zajímavou činnost, mají například zvláštní koníček. Tyto informace jsou personifikovány, to znamená, že se zajímají pouze o tu jednu uvedenou osobu a její konkrétní činnost, nevztahuje se to na všechny seniory obecně.

Sociální práce, pomoc, podpora

V kategorii sociální práce se vyskytovali články o domech sociální péče a převážně neziskových organizacích, které se věnují práci se seniory. Články, které se věnují této problematice mohou utvrzovat názor, že staří lidé jsou nákladnou skupinou společnosti, na kterou musí majoritní populace platit. Velmi často jsou důchodci prezentováni jako lidé nesoběstační, kteří potřebují pomoc. Nežádka jsou k vidění sdělení, která píšou o důchodcích, kterým se nedaří dostat do domova důchodců. Většinou tito lidé nemají ani dostatek financí, aby mohli uhradit drahé sociální služby.

1.15 Vliv internetu a sociálních sítí

V současnosti stále častěji dochází k prezentování názorů mladých lidí na internetu a především na sociálních sítích. Nejviditelnější případy je možné nalézt na Facebooku. Na Facebooku se objevila parodie na znělku německého seriálu Kobra 11, které rozpoutali vedli k množství nevráživých projevů, komentářů, videí a historek o důchodcích.

„Jejich revírem je Kaufland, jejich tempo je vražedné – důchodci! Jejich protivníci jsou mládež, vysoké ceny a schody. Důchodci z ČR buzerují, hledají slevy a sedí v autobusech ve dne v noci.“ (9) Takto zní parodie na úvod seriálu Kobra 11, která se objevila na internetové síti Facebook. Do skupiny se přihlásil rekordní počet mladých lidí, téměř čtvrt milionu diskutujících. Tato skupina není na internetu ojedinělá, je jich tam k nalezení mnohem více, ale tato je suverénně nejpočetnější.

Někteří sociologové to chápou jako počínající válku generace. Před válkou generací varoval přibližně před šesti lety německých sociolog Frank Schirmacher, předvídal, že kolem roku 2020 dojde k prohloubení nenávisti mezi mladou generací a starými lidmi, mezi rodiči a jejich dětmi. To bude souviset se stárnutím obyvatelstva, zmenšováním mladé generace a ekonomicky aktivních lidí.

Například známá česká socioložka Renáta Sedláková, která se zabývá především seniory, si nemyslí, že dojde k válce mezi jednotlivými generacemi. Jelikož mezi lidmi,

kteří sympatizují s uvedenými skupinami na Facebooku, převažují lidé v pubertálním věku, považuje to pouze za jakýsi projev puberty. Říká, že společnost si může sama za tyto postoje mladých vůči starým. „O seniorech se nemluví, nepíše, a pokud už ano, pak v souvislosti s tím, jak jsou nemohoucí a přítěží. Na plakátech a v reklamách se senioři téměř neobjevují, a pokud už ano, tak s dokonale vyžehlenými vráskami. Za stáří se prostě stydíme. Nedivme se pak, že hodnoty mladých lidí se posouvají, jak dokazují výzkumy, a že vnímají staré jako břemeno.“ (9)

Někteří dotazovaní mladí lidé řekly, že takové příspěvky, které jsou mířené proti seniorům, jsou jen legrací. Některé komentáře mladých lidí zase uvedli, že jde o skutečnost. Jsou toho názoru, že důchodci se chovají hůře než dnešní mládež. „Důchodce vás kvůli slevněnému jogurtu klidně i přetáhne svoji holí.“ Toto je příspěvek dívky, která patří do skupiny, která píše proti důchodcům.

Staří lidé nejsou prezentováni pozitivně ani ve spotu Petra Zelenky, ve kterém hrají hlavní roli herečka Marta Isová a herec Jiří Mádl. Smyslem tohoto spotu mělo být pozvání mladých lidí k volbám a k přemluvení svých prarodičů, aby volili pravici. Základní myšlenkou, která je ve spotu rozvíjena, je že staří lidé volí komunisty, tedy levici. Mladí herci se snaží ovlivnit mládež, aby ovlivnila své prarodiče k volbě pravicových stran. Jiří Mádl například v klipu říká „Starý lidi mají totiž takzvanou selektivní paměť. To znamená, že si pamatují jen ty hezký věci. Jak si dali poprvé pusu na taneční zábavě, ale třeba už úplně zapomněli na proces s Miladou Horákovou.“ (10) Marta Isová se zase dotazuje: „Jak je možný, že tu levici volej? Copak voni zapomněli, jak to tady těch čtyřicet let, co byli komunisti u moci, vypadalo?“ (10) Podle socioložky Jiřiny Šiklové, je tento spot přinejmenším nevkusným, vyvolává zbytečnou averzi a podporuje myšlenku, že důchodci se klidně zemřou a mladí budou platit jejich dluhy.

1.16 Vliv politiky na vnímání seniorů

Kromě médií je vnímání seniorů ve společnosti významně ovlivňováno také politikou. Senioři se stávají cílem orientace ekonomických a politických rozhodnutí. Stárnutí populace se v České republice stává tématem politických, ale i mediálních

diskuzí. V posledních letech je stárnutí obyvatelstva skloňováno zejména ve vztahu k reformě důchodového systému. V souvislosti s touto reformou označují politici staré osoby jako ekonomickou přítěž společnosti. Mnoho mladých je toho názoru, že senioři žijí na jejich úkor a jsou vůči nim kvůli tomu velmi často nenávistiví.

Nezřídka figurují senioři v předvolebních kampaních, kde ale nemají aktivní roli, to znamená, že se neúčastní na tvorbě hodnotového systému. Hrají zde pouze pasivní roli. Jsou často označovány jako osoby, které pobírají sociální dávky od státu. Prostřednictvím nabízení sociálních dávek se některé politické strany snaží získat co nejvíce hlasů od těchto starých občanů. Pro mnoho osob v produktivním věku toto jednání působí dráždivě. Mezigenerační nevraživost je podporována také, tím že politici „vtloukají“ mladým lidem do hlavy, že budou muset platit vyšší daně právě kvůli seniorům, kvůli reformě důchodového systému.

1.17 Mezigenerační spor

Jako generace lze podle Wikipedie označit velkou skupinu lidí, kteří jsou socializováni přibližně ve stejném období a kteří jsou spojováni dobově podmíněným stylem života a způsobem jejich myšlení. Jako synonymum se může použít slovo pokolení, které má stejný význam. „Generace seniorů je tvořena lidmi, které navzájem něco spojuje a naopak vůči mladším generacím něco diferencuje. I při vnitřní diferenciaci generace seniorů existují znaky, které je spojují.“ **(18, str. 18)** Generace je neohraničený pojem. Příslušnost jedinců do stejné generace je relativní a je závislá na souvislostech. Do stejné generace jsou většinou řazeni lidé, kteří dosahují přibližně stejného chronologického věku. Příslušníci jedné generace je možné označovat jako vrstevníky. Generace vymezuje délku časového úseku, většinou se jedná o dobu mezi vznikem jedince a okamžikem vzniku jeho potomka. Tato definice je používána pro živočichy a rostliny, ale i pro lidi. „Délka trvání jedné lidské generace odpovídá přibližně průměrnému věku žen při porodu.“ **(6)** Podle údajů Eurostatu, který publikuje statistické údaje o Evropské Unii, byl tento věk v České republice v roce 1992 stanoven na 24,82 let, v roce 2003 to bylo již 28,10 let. Z toho je patrné, že věk porodu žen se

zvyšuje a z toho vyplývá, že dochází i k prodlužování lidské generace. Tento trend se nevztahuje pouze na Českou republiku, ale na celou Evropu. Současné prodlužování lidské generace způsobuje, že se na světě setkávají celkem čtyři generace. Díky tomuto fenoménu, dochází k odcizování jednotlivých generací.

Došlo k odcizení mladé a staré generace. Generace se již nestýkají tak jako v minulosti, neznají své potřeby a problémy, proto si přestaly rozumět. Mladá generace zná seniorskou generaci čím dál méně. Už nemyslí na to, jaké dílo udělili senioři pro společnost, zapomněli kolik je mezi nimi významných lidí, které dokázali velké věci. Rozdíly v názorech jednotlivých generací patří k přirozenému vývoji společnosti. Současná mladá generace bude také v budoucnosti přemýšlet zcela rozdílně než jejich potomci, kteří mohou být ještě mnohem agresivnější, když se vezme v úvahu současný vývoj společnosti a její morálky.

Mladá generace považuje staré lidi za ekonomickou přítěž a zdroj problémů pro ostatní lidi a stát. Jsou toho názoru, že staří lidé žijí na úkor mladých. Tento názor výrazně podporuje mezigenerační boj.

Zajímavou skutečností je již v předchozích kapitolách zmíněná skupina na Facebooku, ke které se před volbami přidalo více než čtvrt milionu mladých. Skupina nesla název „Jejich revírem je Kaufland, jejich tempo je vražedné – Důchodci.“ Někteří sociologové jsou toho, názoru, že někteří mladí lidé jsou natolik frustrováni z neuspokojování svých vlastních potřeb, že si to vybíjí na starších lidech. Mezigenerační nevráživost představuje pro Českou republiku celkem závažný problém. Na podporování mezigeneračního boje mají svoji významnou zásluhu politici, protože ty ve snaze o prosazení reformy důchodového systému, mluví o současných seniorech jako o ekonomické přítěži, kvůli, které budou muset mladí platit vyšší daně.

Již několikrát jsem se zmiňovala o předvolebním spotu, kde hrají hlavní roli Jiří Mádl a Marta Isoová. Bohužel tento postoj není nic nového, k podobným mezigeneračním rozporům došlo již v sedmdesátých letech, v současnosti je to ale více viditelné, díky médiím. Je nutné také podotknout, že dřívější rozpory mezi generacemi nevyznívali tak brutálně a agresivně jako nyní.

1.18 Povahové rysy mládí a stáří

Mezi povahou mladých a starých existují znatelné rozdíly, proto mají k sobě tyto dvě generace tak daleko. Aristoteles popisuje povahy těchto generací takto.

Mladí bývají často žádostiví, vznětliví, prchliví, výbušní a náchylní k hněvu, nesnesou podceňování a bouří se, jsou ctižádostiví a milují vítězství. Bývají dobromyslní, protože ještě neviděli mnoho špatností, díky tomu jsou ale i důvěřiví. Mladí žijí nadějí, protože naděje znamená budoucnost. V mladém věku není na co vzpomínat, ale doufat lze ve vše.

Lidé starší mají povahu, která je většinou pravým opakem povahy mladých. Naděje, které měli staří v mládí, byly již vyplněny nebo častěji zmařeny. Staří už toho mnoho viděli, zažili zklamání, dopustili se chyb. To vše mělo dopad na jejich budoucí povahu. Velmi často jsou nejisti, nerozhodní, vůči všem jsou podezřívaví. I když mají zkušenost, že peníze a majetek nezaručí štěstí, stávají se lakomými, sobeckými a nešlechtnými. Bývají uzavřeni do sebe a chybí jim naděje, protože část života, která jim zbývá, je krátká. Milují vzpomínky a hovory o prožitém životě. Mladí preferují krásu, staří zase dávají přednost užitečnosti.

Z těchto popisů povah, vyplývá, že staří a mladí jsou povahové protipóly.

S věkem klesá vitalita a ubývá energie. Celkově se zpomaluje psychomotorické tempo, řeč a vyjadřování je pomalejší, chůze je pozvolnější a snižuje se i používání gest. Tato negativa jsou na druhé straně vyváženy systematičností, důsledností a důkladností. Tyto charakteristiky jsou velmi podstatné při úvahách o zaměstnaneckém poměru starého člověka.

Mezi časté a typické projevy stáří patří poruchy paměti, ale zapomnětlivost není výhradním rysem stárnoucího a starého člověka, zapomnětlivost se vyskytuje ve všech věkových obdobích.

Ve stáří klesá celková schopnost psychické adaptability. Staří lidé bývají velmi nejistí až úzkostliví v neznámém prostředí. Často bývají nedůvěřiví vůči neznámým věcem. Uvažují konzervativně a bojí se nových věcí. Například, když se stará paní přestěhuje do nového pohodlného bytu, myslí na to, že tam nikoho nezná. Chodí do

místa bývalého bydliště za známými, navštěvuje stejného lékaře bez toho, aby ho informovala o tom, že se přestěhovala. Nedůvěra vůči novým věcem se projevuje například tím, že se bojí výtahu, neumí zacházet s jiným typem sporáku, na který je zvyklá atd. nedůvěra snadno přechází v podezřívavost a pocity nejistoty. Starý člověk se bojí, že bude ošizen, je starostlivý a bývá nesnášenlivý a poměrně často vztahovačný. Když špatně slyší a vidí, vykládá si věci a chování lidí po svém. Se starými lidmi je těžká domluva v případě, že už špatně slyší a nechtějí se znovu ptát, aby nepřiznali sami sobě, ale i ostatním, že už nejsou tak fit. Starý člověk mívá potíže s obvyklými činnostmi běžného dne, již neunesou těžší nákup, potřebuje doprovod k lékaři atd. tím, že klesá celková, tedy i psychická soběstačnost, stoupá závislost. Pro staré není nijak jednoduché přijmout roli závislého, kdy potřebují pomoc a velmi často se cítí jako zátěž.

Starý člověk trpívá zvýšenou únavností, poruchami spánku a bývá rozmrzelý. Staří více uvažují o životě a jeho smyslu a více filozofují. Vzpomínají a přemýšlí nad prožitým životem a mnohdy se odvrací od aktuálních problémů současného světa.

Jejich sociální citění bývá snižené, někdy se chovají nekorektně nebo dokonce porušují společenská pravidla. Stáří má také výrazný vliv na estetické citění. Výsledkem je nevábný zevnějšek, zanedbaný a neudržovaný byt, který velmi často bývá nečistý. Kombinace snížení etického, estetického a sociálního citění má za následek to, že se senior chová tak, že odpuzuje své okolí. Častou vlastností starých lidí je přecitlivělost, lítostivost, často mají pláč na krajíčku a snadno se dojmou.

Staří lidé prožívají strach ze samoty, bojí se chorob, které nevyhnutelně přijdou v budoucnosti. Přemýšlí o vlastním konci.

Další zajímavou událostí, která výrazně ovlivňuje psychiku starých, je odchod dětí, tzv. prázdné hnízdo. Najednou je doma prázdko, jsou tam jenom manželé, kteří se již nemají o koho starat a pečovat. Mnoho starších lidí začne mít opět pocit potřeby a užitečnosti až když se stanou prarodiči, hlídají vnoučata a mohou různě pomoci. Ztráta rodičovské roli bývá kompenzována novou rolí prarodiče.

Vliv na psychiku starších lidí má i partnerský život. Zůstává zachována intimita a mění se sexuální funkce rodiny. Intimní styk může být zachován až do vysokého věku, ale již

není tak lákavý a může být také obtížně proveditelný. Ženy trpí ztrátou atraktivity a muži se obávají selhání při aktu. Sexualita se transformuje do jiných poloh a blíží se více duševnu. To ale není nijak tragické. Tragické je, když jeden z partnerů zemře, častěji muž a druhý zůstává sám. Založit nový vztah je sice možné, ale těžko realizovatelné.

1.19 Mezigenerační solidarita

Je jasné, že se mezigenerační solidarita postupně vytrácí ze společnosti. Jednotlivé generace se od sebe hodně odlišují, ale také odcizují, nerozumí si, nechtějí pochopit ty druhé. „Z výzkumů vyplývá, že více než 18 procent starších lidí pocítilo diskriminaci kvůli svému věku, což je rovněž nejvýraznější diskriminací vůbec.“ (5, str. 8) Senioři většinou netuší, že dokonce celá čtvrtina mladých lidí ve věku od 15 do 29 let, si myslí, že senioři žijí na úkor mladých lidí.

Sociologové se shodují, že je potřeba podpořit solidaritu mezi jednotlivými generacemi. Z tohoto důvodu byl 29. duben vyhlášen slovinským předsednictvím jako Evropský den solidarity mezi generacemi a rok 2012 byl vyhlášen jako Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity. Mezigenerační solidarita je součástí evropského a sociálního systému, tyto aktivity by měli podpořit změnu k přístup k některým sociálním a ekonomickým aspektům společnosti. Již existuje Mezinárodní den seniorů, který se slaví už dvacet let vždy 1. října. Zásahu na založení tohoto svátku má OSN. Tento den má být oslavou všeho, co společnosti přináší staří lidé. Cílem dne je také zvýšit povědomí o problémech, se kterými se setkávají staří lidé.

Dnes chybí ve společnosti úcta ke stáří a ke starým lidem. Mladí lidé k tomu nejsou již vychováni jako tomu bylo v minulosti. Socioložka Jiřina Šiklová je toho názoru, že seniory je třeba do společnosti zapojit a ne je někde uklidit a vyloučit je. Mezi vlastnosti starých lidí patří většinou zkušenost, uvážlivost. Tito lidé potřebují nějaký svůj program. Je známo, že se období stáří výrazně prodlužuje, ale je potřeba mu dát kvalitu a program. Jiřina Šiklová uvedla „Senioři musí mít smysluplný životní styl, podílet se na udržování země, být partnery nastupujícím generacím, žít zajímavě, aby se

mladí nemuseli bát vlastního stáří. Aby se generace pochopily, je třeba vidět problémy v kontextu, uvědomovat si, z čeho vznikají a odstranit příčiny. Jen tak lze očekávat změnu k lepšímu.“ (5, str. 9)

K chybějící soudržnosti generací se vyjádřil i etik Jaroslav Lorman, který řekl, že mezigenerační napětí existuje, ale média to příliš zveličují. Dodává, že určité mezigenerační napětí bude ve společnosti pořád, nikdy nedojde k úplnému vymizení.

Do diskuze se zapojila sociální pracovnice organizace ŽIVOT 90 Julie Městková, podle které jsou kořeny mezigeneračních rozporů v rodině. Rodina v současnosti neplní takovou roli, jakou plnila v minulosti. Místo upevňování vzájemných rodinných vztahů, rodiče posadí své děti k televizi nebo k počítači. Rodiče jsou v současnosti velmi zaměstnáni, proto mají méně času na rodinná setkávání a nynější životní styl vytěsnil tradiční rituály, při kterých se rodiny setkávaly. Dříve mladí lidé žili s prarodiči ve společných domácnostech, nyní k tomu dochází pouze ojediněle. Proto mladí lidé nevědí, jaké potřeby a problémy mají staří lidé, tím se vytváří a prohlubuje propast mezi nimi. V celé společnosti vymizela přirozená komunikace mezi generacemi.

Mezigenerační vztahy jsou v české společnosti velmi zatíženy stereotypy, které hlásají užitečnost mladé generace a neužitečnost starých lidí. Generační solidarita má dimenzi etickou, která zahrnuje pomoc, podporu a vcítění vůči druhým lidem, kteří jsou nějakým způsobem znevýhodněni a oslabeni. Dále dimenzi poznávací, kam patří poznání rozdílu mezi „já“ a „oni“, poznání rodiny, generace, skupiny, národu atd. Má i dimenzi duchovní, kde se jedná o prožití přechodu já do jednoty druhých.

Mladí lidé jsou velmi snadno politicky zmanipulovatelní, proto stále opakují, že je stará generace ovlivněna totalitním režimem. Zajímavé je tvrzení politiků, kteří říkají, že 3 mladí lidé vydělávají na jednoho seniora, ale bohužel už zapomněli dodat, kolik mladých živí jednoho politika. Zapomněli také na to, že současní lidé využívají a staví na hodnotách, které vytvořili právě ti staří.

2 CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1 Cíl práce

Pro svoji diplomovou práci s názvem Vnímání seniorů generací ve věku od 15 do 50 let jsem zvolila dva dílčí cíle, kterých se pokusím dosáhnout.

2.1.1 Cíl 1

Hlavním cílem mé diplomové práce je nastudovat a následně přehledně zpracovat danou problematiku, která se týká seniorů a jejich vnímání především mladšími generacemi. Jako mladší generace jsem si vymezila jedince od 15 do 50 let.

2.1.2 Cíl 2

Druhým cíle práce je zjistit pomocí dotazníkového šetření reálné vztahy mezi mladšími generacemi a seniory. Cílem je zmapovat názory a postoje mladších generace k seniorům a ke stáří obecně a tyto výsledky následně zpracovat, tak aby byly přístupné a přehledné pro širokou veřejnost.

2.2 Hypotézy

Pro diplomovou práci jsem stanovila 7 hypotéz, které nyní následují.

H1: „Senioři jsou vnímáni společnostmi, především mladšími generacemi jako „příťaž“.“

Takto zní tedy moje první hypotéza.

Zde následují další hypotézy.

H2: „Společnost je toho názoru, že senioři zatěžují ekonomiku státu.“

H3: „Lidé si myslí, že už by senioři neměli mít možnost pracovat.“

H4: „Mladší generace si myslí, pracující senioři berou práci lidem v produktivním věku.“

H5: „Bojí se respondenti stáří?“

H6: „Mladým lidem se v souvislosti s pojmem senior vybaví převážně negativní lidské vlastnosti.“

H7: „Mezigenerační solidarita se ve společnosti stále vyskytuje.“

3 METODIKA

Informace, které jsou uvedeny v kapitole Současný stav, jsem nejdříve nastudovala a následně zpracovala z literatury uvedené v závěru této práce. Jako studijní literaturu jsem používala tištěné knižní zdroje, periodika ale i elektronické zdroje.

Pro sběr dat jsem použila formu dotazníku. Vytvořila jsem dotazník, který je přiložen jako příloha číslo 1. Při výběru otázek jsem se inspirovala ve výzkumu „Názory a postoje české populace k seniorům“, který realizoval v roce 2008 Petr Sak a Karolína Kolesárová-Saková. Cílem dotazníku bylo zjistit znalosti o seniorech a názory mladší generace na generace seniorů.

Dotazník jsem vytvořila v elektronické podobě na webových stránkách www.google.com pod sekci dokumenty a na www.vyplnto.cz. Takto vytvořené dotazníky jsem rozeslala prostřednictvím emailu a sociální sítě Facebook. Tyto elektronické dotazníky je možné ihned po otevření vyplnit a stisknutím tlačítka odeslat. Na webu www.vyplnto.cz musel být dotazník nejdříve schválen administrátorem a poté byl publikován na mou zvolenou dobu. Dobu publikace jsem zvolila jeden týden. Celkem jsem potřebná data sbírala přibližně jeden měsíc.

Prvotně jsem si určila, předpokládaná velikost souboru bude přibližně 150 respondentů, ve finále jsem jich získala 127. Dotazník byl určen pro respondenty ve věku 15 až 50 let. Dotazovala jsem se lidí obou pohlaví s různým nejvyšším dosaženým vzděláním.

Dotazník je tvořen celkem 25 otázkami. První tři úvodní otázky zjišťují důležité informace o respondentech, jsou zaměřené na pohlaví, věk a nejvyšší dosažené vzdělání. V dotazníku jsem využila jak otázek uzavřených, kde respondenti vybírali jednu z nabídnutých možností, tak otázek otevřených, ve kterých museli respondenti vymyslet svoji odpověď sami. U těchto otázek jsem nechtěla nabízet odpovědi, protože cílem bylo, aby se respondenti na problematikou zamysleli. Uzavřené otázky mi poskytovaly data kvantitativní a otázky otevřené otázky data kvalitativní.

Data vyplněná do online dotazníků byla shromažďována na uvedených internetových stránkách www.google.com a www.vyplnto.cz. Byly zde evidovány jak

absolutní a relativní počty tak i jednotlivé písemné odpovědi respondentů. Získaná data z obou výše uvedených internetových stránek jsem sjednotila a následně je zpracovala v programu Microsoft Excel do tabulek a grafů. Grafy, tabulky a jejich slovní hodnocení jsou popsány v kapitole Výsledky. Pro zobrazení získaných dat jsem nejčastěji používala výsečové grafy a méně sloupcové grafy.

4 VÝSLEDKY

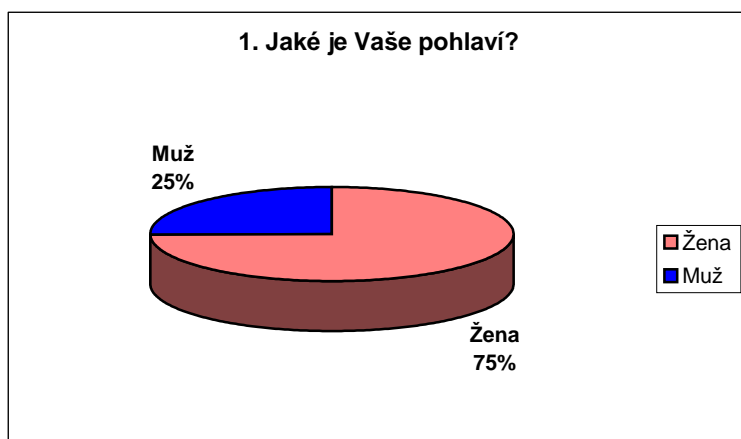
V této kapitole, která je nazvaná Výsledky budu prezentovat výsledky, které jsem zjistila prostřednictvím dotazníkového šetření, jehož provedení je popsáno v předcházející kapitole Metodika. Dotazník, který jsem použila pro shromažďování informací je k dispozici mezi přílohami, přesně je to příloha č. 1. Jak jsem již uvedla v kapitole Metodika, dotazník obsahoval celkem 25 otázek. Předpokládaný počet respondentů byl přibližně 150 lidí. Ve skutečnosti se mi podařilo zajistit celkem 127 respondentů.

V této kapitole odprezentuji své výsledky pomocí přehledných grafů a následně je vždy zhodnotím slovně. Pro zobrazování výsledných dat jsem nejčastěji využila graf výsečový a sloupcový. Všechny výsledné hodnoty jsem vyjádřila v procentech. Všechny uvedené grafy jsou mé vlastní, nejsou převzaté z jiných zdrojů, proto nebudu uvádět Zdroj grafu. Každá otázka bude hodnocena jednotlivě.

1. Jaké je Vaše pohlaví?

První otázka se ptá na pohlaví respondentů. Nyní následuje graf, který zobrazuje podíl mužů a žen, kteří odpovídali. Hodnoty jsou uvedeny v procentech.

Graf č. 1 Jaké je Vaše pohlaví? (%)

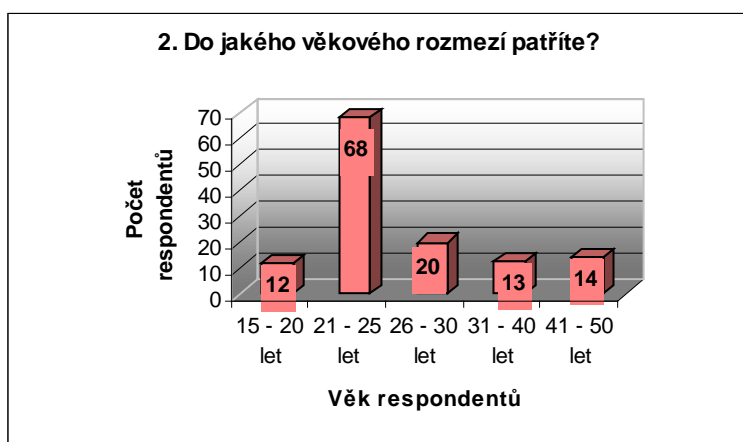
Zdroj: Vlastní graf

Z grafu je patrné, že na dotazník více odpovídali ženy než muži. Podíl žen na všech respondentech je 75 % a muži tvořili zbylých 25 % dotazovaných.

2. Do jakého věkového rozmezí patříte?

V pořadí druhá otázka se ptá na věk respondentů. Tyto data jsem zobrazila pomocí sloupcového grafu, který nyní následuje.

Graf č. 2 Do jakého věkového rozmezí patříte?

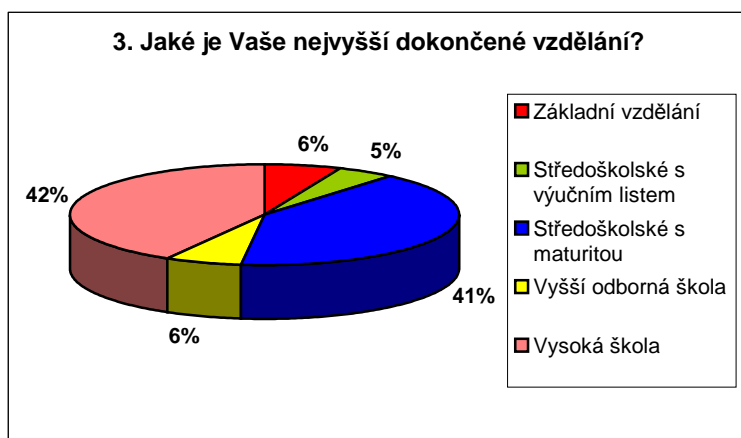
Zdroj: Vlastní graf

Z grafu vyplývá, že nejvíce 68 respondentů patřilo do věkového rozmezí 21-25 let, to je 54 %. Druhou nejpočetnější věkovou kategorií bylo rozmezí 26-30 let, 16 % dotazovaných. Dále jsou celkem vyrovnaně zastoupeny ostatní věkové kategorie.

3. Jaké je Vaše nejvyšší dokončené vzdělání?

Takto zněla otázka, která byla respondentům položena jako třetí v pořadí. Data jsem zpracovala do výsečového grafu.

Graf č. 3 Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Zdroj: Vlastní graf

Z uvedeného grafu vyplývá, že nejvíce respondentů, a to 42 % má ukončené vysokoškolské vzdělání. Druhou nejpočetnější skupinou odpovídajících jsou osoby se středoškolským vzděláním ukončeným maturitou. Respondentů s maturitou je 41 % z celkového počtu. Osoby s vyšší odbornou školou a základním vzděláním byly zastoupeny obě ze 6 %. Nejméně respondentů jsem získala se středoškolským vzděláním ukončeným výučním listem.

4. Co se Vám vybaví v souvislosti s pojmem senior?

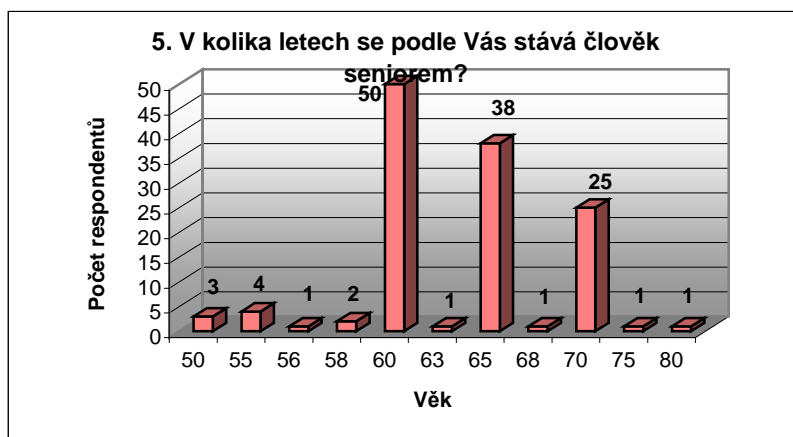
Další otázka v pořadí měla zjistit, co napadne člověka, když se řekne slovo senior. Tato otázka byla otevřená, to znamená, že respondenti nic nekroužkovali, ale odpověď vymýšleli sami. Výsledky této otázky zhodnotím pouze slovně, ne grafem ani tabulkou.

Nejčastěji respondenti odpovídali, že se jim s pojmem senior vybaví starý člověk, babička a dědeček, vnoučata, člověk důchodového věku, který pobírá důchod, již nepracuje. Velmi často se vyskytovaly odpovědi, které v sobě zahrnovaly věkovou charakteristiku seniora, například člověk vyššího věku, člověk kolem 60 let atd. Poměrně často byla zmiňována odpověď zasloužilí, zkušené lidi. Dále se lidem vybavil člověk, který je málo aktivní, závislý na pomoci okolí, bezmocný. Celkem frekventovaná byla odpověď LDN a domovy důchodců, nemoci a smrt. Některým lidem se v souvislosti s pojmem senior vybavil „nerudný důchodce, který na všechno nadává, mračí se na celý svět a celý den tráví u televize“, nevrlost nadávky, uspěchanost.

5. V kolika letech se podle Vás stává člověk seniorem?

Otázka číslo pět zjišťovala věk, od kterého si respondenti myslí, že je člověk seniorem. Tyto odpovědi zobrazím pomocí sloupcového grafu.

Graf č. 4 V kolika letech se podle Vás stává člověk seniorem?

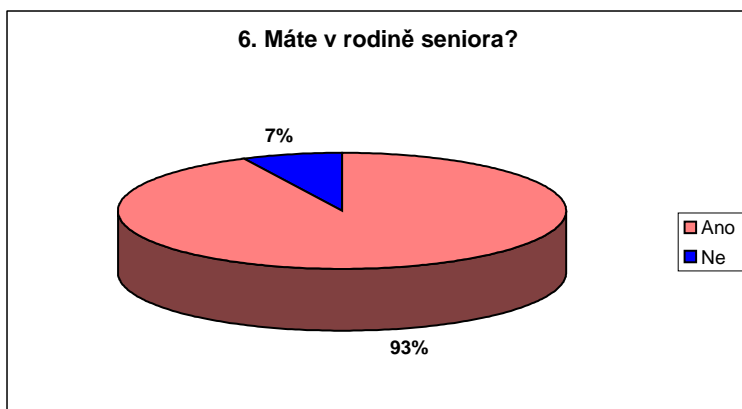
Zdroj: Vlastní graf

Z uvedeného sloupcového grafu je viditelné, že výrazně vystupují tři věky. Nejvíce lidí uvedlo, že člověk se stává seniorem v 60 letech, tuto odpověď zvolilo 50 respondentů. Poté si nejvíce lidí myslelo, že seniorem se stává člověk od 65 let, takto odpovědělo celkem 38 dotazovaných lidí. 25 lidí uvedlo, že seniorem se člověk stává v 70 letech. Ostatní věkové kategorie zvolilo méně lidí.

6. Máte v rodině seniora?

Takto byla položena šestá otázka. Měla zjistit, zda mají dotazovaní seniora v rodině. Získaná data jsem zpracovala do výsečového grafu, který nyní následuje.

Graf č. 5 Máte seniora v rodině?

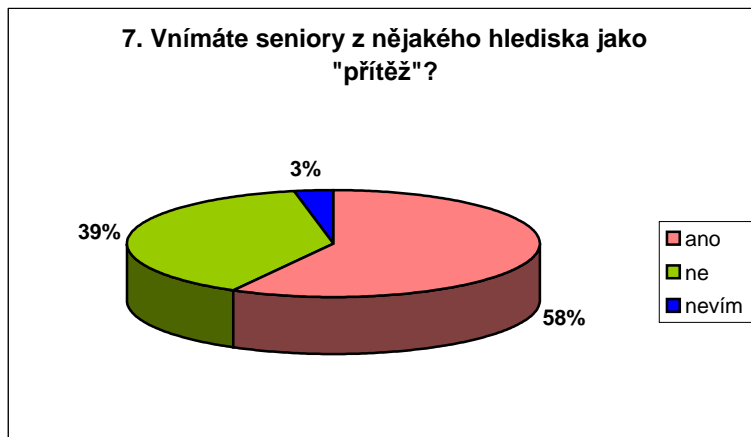
Zdroj: Vlastní graf

Mezi odpověďmi na tuto otázku převažovala 93 % odpověď, že seniora v rodině mají. Pouze 9 lidí, to je 7 % dotazovaných uvedlo, že seniora v rodině nemají.

7. Vnímáte seniory v nějakého hlediska jako „příťaž“?

Respondentů jsem se ptala, zda pro ně senioři představují z jakéhokoliv hlediska příťaž. 58 % dotazovaných odpovědělo Ano, pro 39 % respondentů nepředstavují senioři příťaž. 3 % lidí se vyjádřila neutrálně odpovědí Nevím. Nyní následuje grafické znázornění.

Graf č. 6 Vnímáte seniora z nějakého hlediska jako „příťaž“?

Zdroj: Vlastní graf

8. Uved'te vlastnosti, které jsou podle Vás pro staré lidi typické.

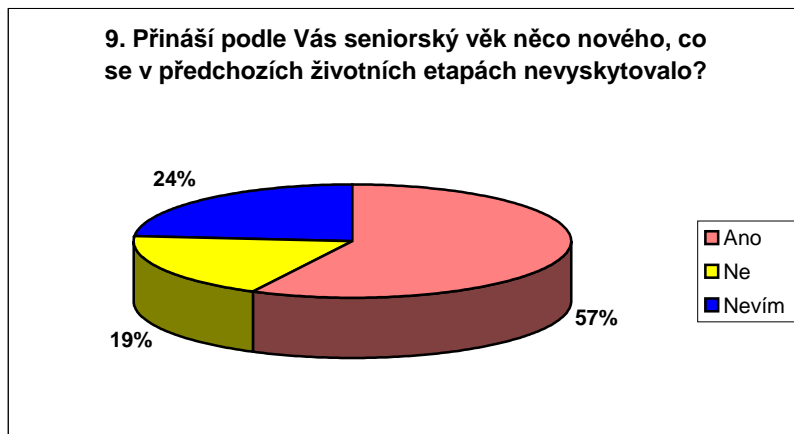
Osmá otázka byla otevřená. Respondenti sami vymýšleli vlastnosti typické pro seniory. Nyní uvedu nejčastěji uváděné odpovědi.

- moudrý, zkušený, rozvážný,
- lenost, šetřivost, netrpělivost,
- zapomnětlivost, starostlivost, tvrdohlavost,
- důvěřivost, netrpělivost, nerozhodní,
- mrzutí, nerudní, náladoví,
- nespokojení, upovídání, méně tolerantní
- konzervativní, stereotypní, unavenější

9. Přináší podle Vás seniorský věk něco kladného, co se v předchozích životních etapách nevyskytovalo?

Při této otázce by mě zajímalo, zda si lidé v souvislosti se seniorským věkem vybaví něco kladného.

Graf č. 7 Přináší podle Vás seniorský věk něco kladného, co se v předchozích životních etapách nevyskytovalo?

Zdroj: Vlastní graf

Podle 57 % dotazovaných se v seniorském období vyskytuje něco kladného, co se v předchozích etapách života nevyskytovalo. 19 % lidí si myslí, že nic kladného, co nebylo v předchozích etapách, se ve stáří neobjevuje. 24 % dotazovaných odpovědělo na tuto otázku variantou Nevím.

10. Co kladného podle Vás přináší seniorský věk?

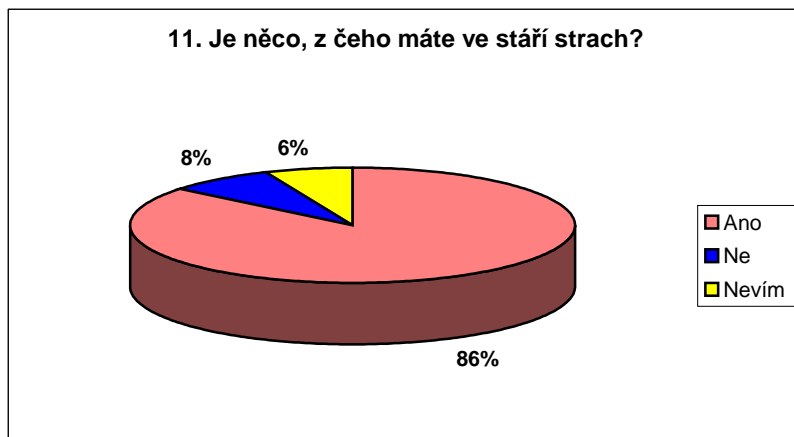
Desátá otázka navazuje na otázku devátou a týká se pouze respondentů, kteří na ni odpověděli ano, ostatní na tuto otázku neodpovídali. Podle respondentů se ve stáří nejčastěji vyskytují tato pozitiva:

- čas na koníčky, na cestování
- vnoučata
- klid, vyrovnanost, odpočinek
- neuspěchanost
- jiný náhled na život, poučení z chyb
- jízdné zdarma a další slevy
- nemusí pracovat

11. Je něco z čeho máte ve stáří strach?

Takto byla respondentům položena jedenáctá otázka v pořadí. V následujícím výšečovém grafu jsou znázorněny výsledné odpovědi.

Graf č. 8 Je něco, z čeho máte ve stáří strach?

Zdroj: Vlastní graf

Z grafu je viditelné, že 86 % dotazovaných odpovědělo Ano, to znamená, že se něčeho ve stáří bojí. 8 % respondentů zvolilo odpověď Ne, to znamená, že se ničeho ve stáří nebojí a 6 % lidí neví, zda se něčeho, co se pojí se stářím, bojí.

12. Z čeho máte ve stáří strach?

Na dvanáctou otázku odpovídali pouze respondenti, kteří v předchozí desáté otázce zvolili odpověď Ano. Výsledky na tuto otázku zhodnotím slovně. Nejčastěji se lidé v souvislosti se stářím obávají následujících situací:

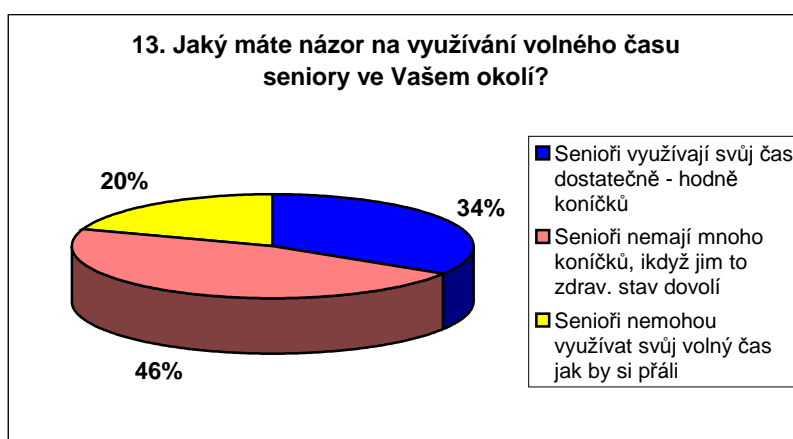
- nemoci, demence, senilita, smrt
- nedostatek financí
- nepotřebnost, vyřazenost ze společnosti, samota, nezájem ze strany okolí
- deprese, nepochopení, závislost na okolí
- neschopnost
- strach ze ztráty partnera

- strach, že budou stejně otravní a protivní jako současní senioři

13. Jaký máte názor na využívání volného času seniory ve Vašem okolí?

U této otázky měli respondenti na výběr ze tří odpovědí. Odpovědi jsem zpracovala a vytvořila následující výšečový graf.

Graf č. 9 Jaký máte názor na využívání volného času seniory ve Vašem okolí?

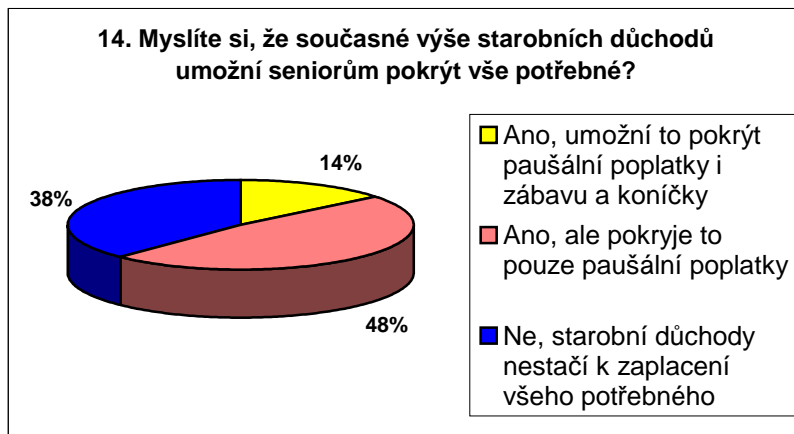
Zdroj: Vlastní graf

Odpovědi na tuto otázku byly celkem vyrovnané a procentuálně se výrazně nelišily. Nejvíce respondentů – 46 % uvedlo, že v jejich okolí se vyskytují senioři, kteří nemají mnoho koníčků, i když jim to zdravotní stav a čas dovolí. Druhou nejfrekventovanější odpovědí bylo, že senioři svůj čas využívají dostatečně a mají mnoho koníčků, kterým se pravidelně věnují. Zbýlých 20 % dotazovaných si vybralo odpověď, že senioři nemohou kvůli zdravotnímu stavu využívat svůj volný čas, tak jak by si přáli.

14. Myslíte si, že současná výše starobních důchodů (průměrný důchod – 10.123 Kč) umožní seniorů pokrýt vše potřebné?

K této otázce byly nabídnuty opět tři možnosti na výběr. Nyní následuje graf, který zobrazuje odpovědi na otázku.

Graf č. 10 Myslíte si, že současné výše starobních důchodů umožní seniorům pokrýt vše potřebné?

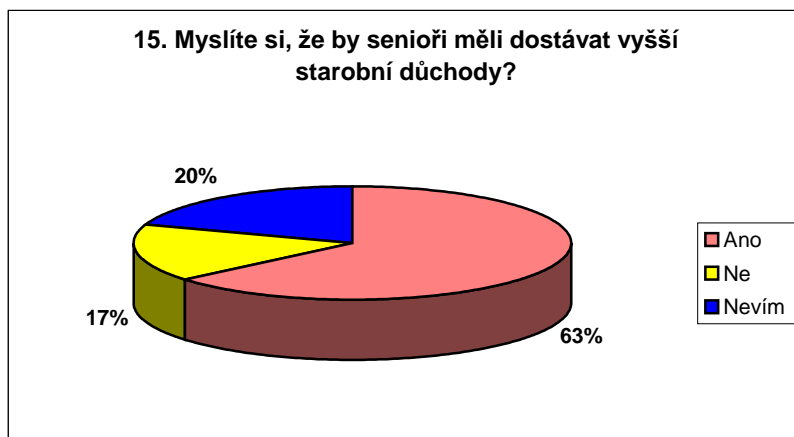
Zdroj: Vlastní graf

Nejvíce dotazovaných respondentů – 48 % se domnívá, že starobní důchody umožní pokrýt pouze paušální poplatky jako jsou jídlo, bydlení, léky atd. 38 % dotazovaných je toho názoru, že starobní důchody nestačí na pokrytí všeho potřebného. Pouze 14 % lidí si myslí, že starobní důchody jsou dostatečně vysoké, aby se s nimi pokryli veškeré paušální poplatky a dokonce i zábava a koníčky.

15. Myslíte si, že by senioři měli dostávat vyšší starobní důchody?

K této otázce byly nabídnuty tři odpovědi na výběr. V následujícím grafu jsou zobrazeny výsledky.

Graf č. 11 Myslíte si, že by senioři měli dostávat vyšší starobní důchody?

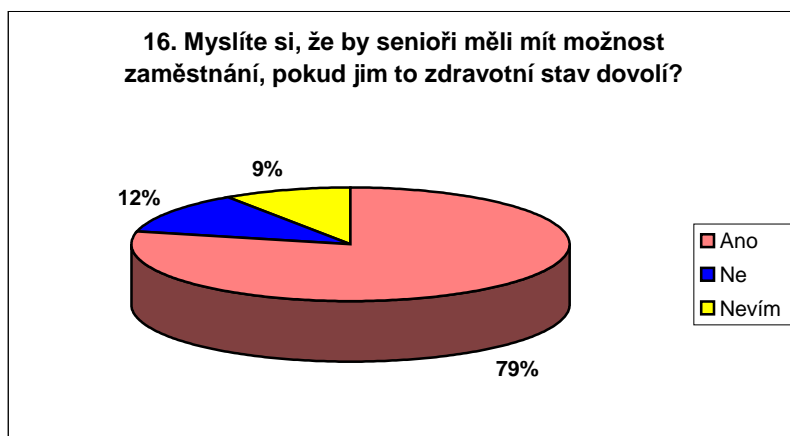
Zdroj: Vlastní graf

Většina dotazovaných lidí si myslí, že by senioři měli dostávat vyšší starobní důchody. Myslí si to 63 % lidí. 20 % respondentů si myslí, že by neměli dostávat vyšší důchody a 17 % lidí na tuto otázku odpovědělo, že neví.

16. Myslíte si, že by senioři měli mít možnost zaměstnání, pokud jim to zdravotní stav dovolí?

Šestnáctá otázka zjišťuje, zda by respondenti umožnili seniorům být zaměstnáni.

Graf č. 12 Myslíte si, že by senioři měli mít možnost zaměstnání pokud jim to zdravotní stav dovolí?

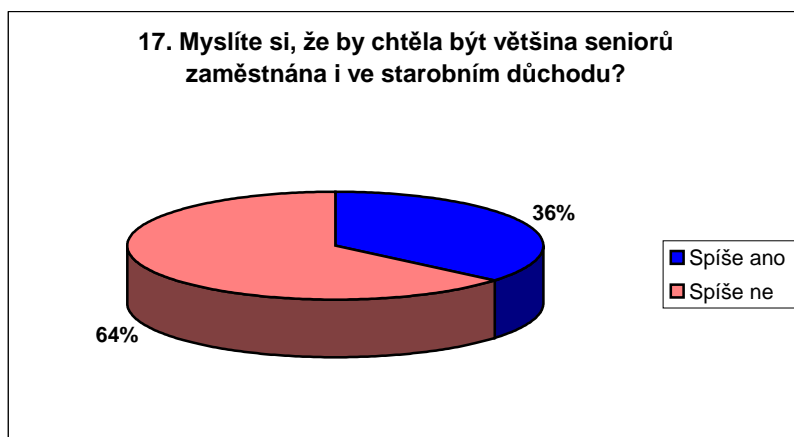
Zdroj: Vlastní graf

Z grafu vyplývá, že 79 % lidí, kteří odpovídali na dotazník, si myslí, že by senioři měli mít možnost pracovat v zaměstnání, pokud jím to zdravotní stav dovolí. 12 % dotazovaných si myslí pravý opak, že by senioři neměli již pracovat. A zbývajících 9 % lidí se vyjádřilo neutrálně, že neví.

17. Myslíte si, že by chtěla být většina seniorů zaměstnána i ve starobním důchodu?

Tato otázka souvisí s otázkou předchozí a zjišťuje, zda by podle respondentů, chtěli senioři pracovat, jestli o to mají vůbec zájem. Dotazovaný vybírali ze dvou nabídnutých možností.

Graf č. 13 Myslíte si, že by chtěla být většina seniorů zaměstnána i ve starobním důchodu?

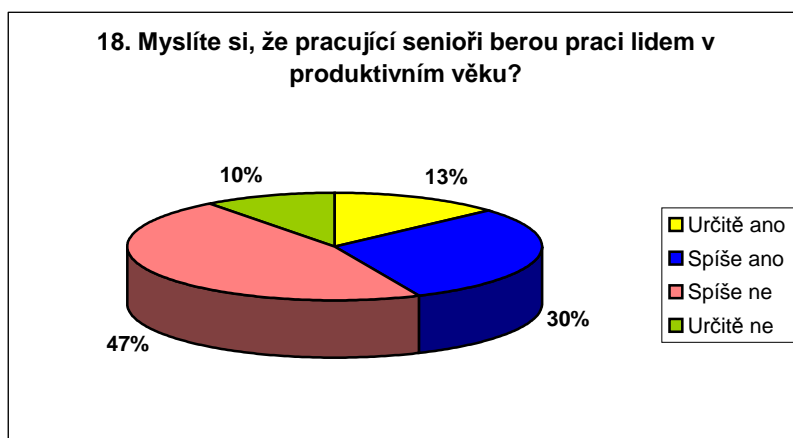
Zdroj: Vlastní graf

64 % respondentů je toho názoru, že by většina seniorů nechtěla být již zaměstnána ve starobním důchodu. 36 % lidí si myslí opak, že by senioři chtěli být zaměstnaní i v penzi.

18. Myslíte si, že pracující senioři berou práci lidem v produktivním věku?

Takto jsem položila osmnáctou a velmi konfrontační otázku. Respondentům jsem nabídla celkem čtyři možné odpovědi. Nyní následuje výsečový graf, který graficky znázorňuje výsledky.

Graf č. 14 Myslíte si, že pracující senioři berou práci lidem v produktivním věku?

Zdroj: Vlastní graf

Z grafického znázornění je vidět, že 47 % lidí si myslí, že pracující senioři spíše neberou práci lidem v produktivním věku, odpověď určitě neberou práci mladým lidem, zvolilo 10 % dotazovaných. Protiklad si myslí 13 % a 30 % je toho názoru, že pracující důchodci berou práci lidem v produktivním věku. Když se sečtou odpovědi Určitě ano a Spíše ano, vyjde nám 43 %. Zde je patrné že součet odpovědí Spíše ne a Určitě ne – 57 % je vyšší.

19. Uved'te pozitiva pracovníků v seniorském věku.

U této otázky, která byla otevřená, měli respondenti napsat pozitiva seniorů-pracovníků. Zde následují nejčastější a nejzajímavější odpovědi:

- časová flexibilita, dostatek času, odrostlé děti
- zkušenost, zapracovanost, pečlivost, spolehlivost, trpělivost
- ochota přijmout i „horší“ práci, váží si své práce, dělají ji dobrovolně

- levná pracovní síla

20. Jaká negativa mají podle Vás pracovníci v seniorském věku?

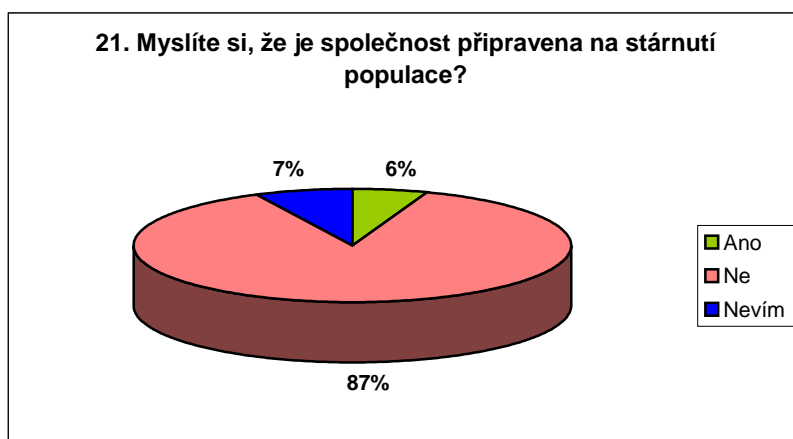
V této otázce jsem chtěla zjistit, jestli mají pracovníci senioři nějaká negativa a jaká. Otázka byla otevřená. Nyní uvádím opět nejčastější a nejzajímavější odpovědi.

- neprůbojní
- nepružní, nechtějí cestovat
- hůře přizpůsobivý novým poznatkům a technologiím
- berou práci mladým lidem, špatně zapadají do kolektivu
- častá nemocnost, unavenost, pomalost
- mohou dělat pouze méně fyzicky náročné práce
- zmatkují, jsou nepřesní, zapomětliví

21. Myslíte si, že je společnost připravena na stárnutí populace?

Dvacátáprvní otázka se ptá na připravenost společnosti na stárnutí populace, zda je nebo není připravena.

Graf č. 15 Myslíte si, že je společnost připravena na stárnutí populace?

Zdroj: Vlastní graf

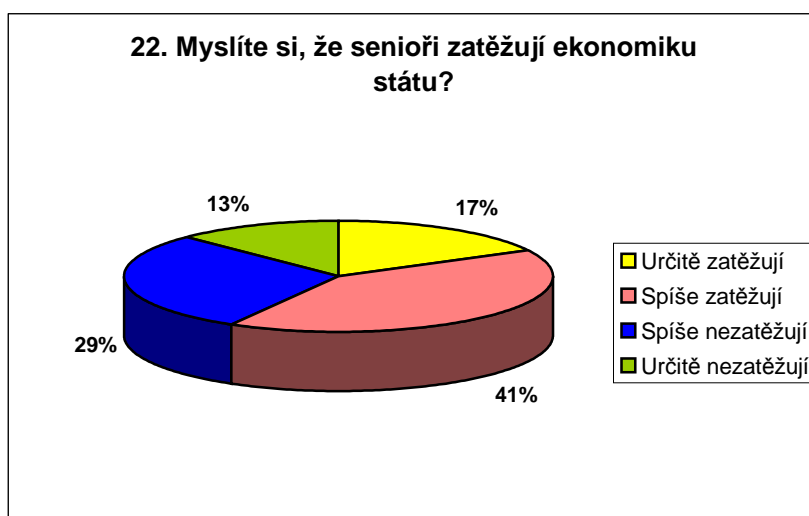
Z výšečového grafu, který je umístěn výše vyplývá, že 87 % dotazovaných respondentů si myslí, že společnost není na stárnutí populace dostatečně připravena a to

především z hlediska financí a sociálních služeb jako jsou domovy pro seniory. 7 % si myslí, že společnost připravena je a 6 % lidí nemá na tuto otázku žádný názor a zvolilo možnost Nevím.

22. Myslíte si, že senioři zatěžují ekonomiku státu?

Dotazovaní na tuto otázku vybírali ze čtyř odpovědí.

Graf č. 16 Myslíte si, že senioři zatěžují ekonomiku státu?

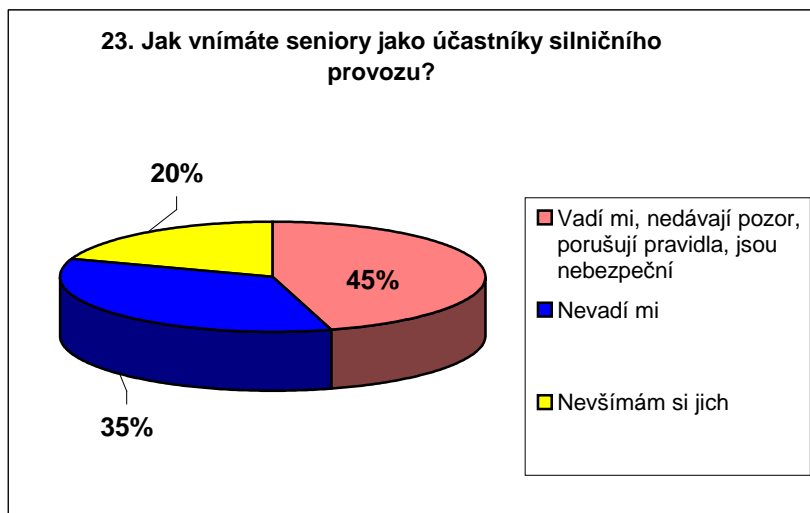
Zdroj: Vlastní graf

Na otázku, zda senioři zatěžují ekonomiku státu, odpovědělo 41 % lidí, že Spíše zatěžují. Určitě zatěžují vybralo 17 % dotázaných. 29 % lidí si myslí, že senioři ekonomiku státu Spíše nezatěžují a že Určitě nezatěžují ekonomiku si myslí 13 % lidí. Z tohoto grafu vyplývá, že více respondentů je názoru, že senioři jsou ekonomickou zátěží.

23. Jak vnímáte seniory jako účastníky silničního provozu?

Účelem otázky číslo dvacet tři bylo zjistit, jak jsou senioři vnímáni jako účastníci silničního provozu. Odpovědi na tuto otázku jsou shrnuty do výšečového grafu.

Graf č. 17 Jak vnímáte seniory jako účastníky silničního provozu?

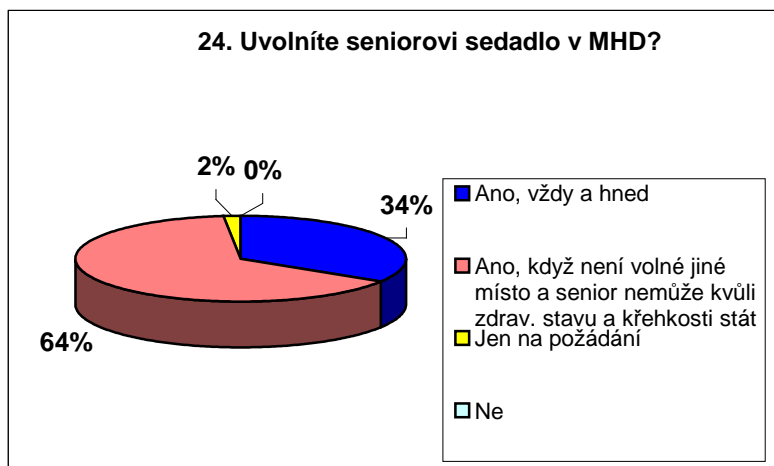
Zdroj: Vlastní graf

Z tohoto grafu je patrné, že 46 % dotazovaných vnímá seniory v silničním provozu spíše negativně. Ze tří nabídnutých možností zvolili variantu Vadí mi, nedávají pozor, porušují pravidla a jsou nebezpeční. 34 % si vybralo možnost Nevadí mi. Zbýlých 20 % si seniorů v silničním provozu nevšímá.

24. Uvolníte seniorovi sedadlo v MHD?

Ze svých vlastních zkušeností vím, že mnoho lidí si stěžuje na seniory v městské hromadné dopravě. Jak to vidí tedy samotní respondenti? Otázka byla uzavřeného typu a respondenti vybírali z několika možností.

Graf č. 18 Uvolníte seniorovi sedadlo v MHD?

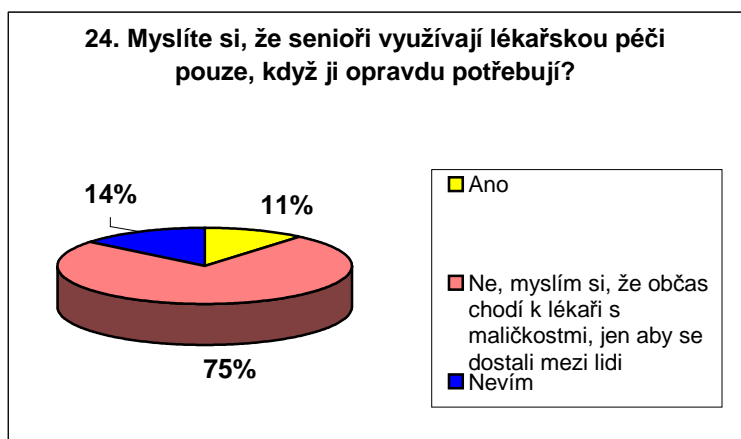
Zdroj: Vlastní graf

Z grafu je vidět, že největší podíl, to je 64 % dotazovaných osob, by uvolnilo seniorovi sedadlo pouze v případě, že by poblíž nebylo jiné volné sedadlo a senior byl v takovém stavu, že by nemohl dlouho stát. 34 % respondentů by uvolnilo seniorovi místo ihned a vždy. 2 % osob by opustili sedadlo kvůli seniorovi pouze na požádání. Odpověď Ne, neuvolním sedadlo ne zvolil ani jeden z dotazovaných.

25. Myslíte si, že senioři využívají lékařskou péči pouze, když ji opravdu potřebují?

Poslední dvacátá otázka měla za úkol zjistit, zda si respondenti myslí, že senioři zneužívají lékařskou péči. Odpovědi na tuto otázku jsem shrnula a vytvořila výšečový graf, který zobrazuje výsledná data.

Graf č. 19 Myslíte si, že senioři využívají lékařskou péči pouze, když ji opravdu potřebují?

Zdroj: Vlastní graf

Výsledný graf ukazuje, že celých 75 % si myslí, že senioři zneužívají lékařskou péči, tedy navštěvují lékaře kvůli maličkostem, se skrytým úmyslem dostat se do společnosti mezi lidi. 11 % lidí si je toho názoru, že senioři chodí k lékaři pouze, když ji opravdu potřebují. A zbylých 14 % na tuto otázku nemělo žádný názor a zvolilo možnost Nevím.

5 DISKUZE

5.1 *Zhodnocení výsledků a diskuze s jinými autory*

V kapitole Diskuze zhodnotím své výsledky a budu se je snažit porovnat s výsledky jiných autorů, kteří se zabývali stejnou nebo podobnou problematikou jako má práce.

Mého dotazníkového výzkumu se zúčastnilo celkem 127 osob, 75 % tvořily ženy a 25 % muži. Nejvíce respondentů 54 % patřilo do věkové kategorie 21-25 let, 16 % dotazovaných bylo ve věku 26-30 let. 42 % dotazovaných má dokončené vysokoškolské vzdělání a 41 % byly lidé s ukončeným středoškolským vzděláním s maturitou. Osoby s vyšším odborným vzděláním byly zastoupeny v 6 % stejně jako osoby se základním vzděláním. Nejméně dotazovaných lidí mělo středoškolské vzdělání zakončené výučním listem.

Na otázku, co se respondentům vybaví v souvislosti s pojmem senior, jsem získala tyto nejčastější odpovědi. Nejčastěji respondenti odpovídali, že se jim vybaví starý člověk, babička a dědeček, vnoučata, člověk důchodového věku, který pobírá starobní důchod a již nepracuje. Velmi často se mezi odpověďmi objevila věková charakteristika seniora například člověk ve věku 65 let atd. Poměrně často byla zmiňována odpověď zasloužilí a zkušené lidi. Dále se respondentům v souvislosti s pojmem senior vybavil člověk, který je málo aktivní, závislý na pomoci okolí, bezmocný. Mezi asociace dotazovaných patřil domov pro seniory, LDN, nemoci a smrt. Některým respondentům se v souvislosti s pojmem senior vybaví „nerudný důchodce, který na všechno nadává, mračí se na celý svět a celý den tráví u televize“. Tato odpověď se mi zdála velmi zajímavá a myslím si, že není nijak ojedinělá a ani nijak nepravdivá. Samozřejmě, že každý senior je jedinečný, ale i takovéto typy seniorů se mezi lidmi vyskytují a já se s nimi setkávám poměrně často.

Tato svá data bych nyní porovnávala s daty, která získala Petra Zimmelová při anketě, které se zúčastnilo 112 studentů Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity

v Českých Budějovicích. Tato data jsou uvedena ve Sborníku VI. mezinárodní konference PROBLEMATIKA GENERACE 50 PLUS. S pojmem senior se studentům snadněji a rychleji vybavovaly negativní asociace jako například mrzutost, nemoc, závislost, deprese, lenost, osamělost, málo financí, nižší aktivita, blízkost smrti a změna vzhledu. Zde je vidět, že jak moji respondenti tak studenti Zdravotně sociální fakulty, přemýšlí velmi podobně a že jsem došla k velmi podobným závěrům jako Petra Zimmelová. Mezi pozitivními asociacemi, které se vybavily studentům patří například životní nadhled, dostatek času, zkušenost, zachování tradic, moudrost a trpělivost. Opět se mé výsledky blíží k výsledkům Zimmelové.

K podobným závěrům jako já, došla i Anna Petřková, která realizovala výzkum mezi studenty a zjišťovala jejich postoje a názory na stáří. Zjistila, že „představy, které se u studentů asociují s pojmem starý člověk, byly velmi různorodé.“ (22, str. 73) Objevovaly se asociace jako „člověk v důchodu“, „prarodič“, „člověk nad 60/70 let“, „člověk mající vrásky, šedivé vlasy“, „člověk se zkušenostmi“, „vzpomínající na své mládí“. (22, str. 73)

Nyní bych ráda uvedla některé výsledky výzkumu Lucie Vidovičové, které byly získané realizací výzkumu v roce 2001. Ve svém výzkumu se mimo jiné zajímala, o to jak respondenti definují stáří. Tazatelé se ve výzkumu respondentů ptali, jaké charakteristiky jsou pro ně kritériem pro označení někoho za starého člověka. Zde jsou tedy závěry z výzkumu Lucie Vidovičové. „Jako nejsilnější se projevil fyzický stav, který byl první volbou 33 % respondentů. Následovaly charakteristiky jako věk (17 %), ztráta duševní svěžesti (14 %), potíže s přizpůsobováním se změnám (4 %) a odchod do důchodu (2 %).“ (22, str. 61) „Zatímco fyzický zdravotní stav je nejvýznamnější pro vyšší střední věk, ztráta autonomie a duševní svěžesti je významnou charakteristikou stáří pro respondenty mezi 30. a 49. rokem.“ (22, str. 61) Lze tedy říci, že každá věková skupina definuje seniora malinko jinak.

Sociologický výzkum zaměřený na vnímání seniorů mladou generací realizoval i sociolog Petr Sak. Respondentům pokládal také otázku, co se jim vybaví, když se řekne senior. Výsledky nám vyšly velmi podobně. 39 % lidí se vybavil starý nebo starší člověk, dále 36 % dotazovaných se vybavil člověk, který pobírá starobní důchod. 9 %

uvedlo jako první asociaci babička, dědeček, rodiče, prarodiče. Ostatní odpovědi byly již zastoupeny menším podílem, proto je již neuvádím.

Ve výzkumu „Názory a postoje české populace k seniorům“ odpovídali respondenti na tutéž otázku „Co se Vám vybaví když se řekne senior“. Polovina respondentů seniora spojuje se stářím, starým člověkem. Jako druhá nejčastější odpověď byl uváděn sociální status, je to člověk, který nepracuje a pobírá důchod. 7 % populace si spojilo seniora s jeho postavením v rodině, to znamená, že odpověděli babička nebo dědeček. Dále je to člověk s velkým množstvím času. Pro 2 % populace je seniorem člověk zkušený, zodpovědný a s nadhledem. Výsledky tohoto výzkumu je možné shlédnout na konci práce v Přílohách. Je to příloha č. 2.

Z odpovědí na otázku, která se ptala na věk, kdy se člověk stává seniorem, jsem získala následující výsledky. Nejčastěji si lidé mysleli, že seniorem se stává člověk při překročení věkové hranice 60 let, dále 65 let a 70 let. Petřková Anna došla k závěrům, že pro středoškoláky bylo velmi obtížné stanovit věkovou hranici, kdy se člověk stává seniorem. Jako nejčastější odpověď začátku stáří byla 50 a více let. „Starý člověk je pak většinou respondentů (67,5 %) vnímán jako člověk, který má 60 a více let.“ (22, str. 73) Výzkum „Názory a postoje české populace k seniorům“, který vypracoval Petr Sak a Karolína Kolesárová-Saková potvrdil moje výsledky. Podle dat, které zjistili, rozlišují lidé seniory podle třech věkových hranic. První je 60 let, tu si mezi odpověďmi vybralo celkem 45 % populace. Druhá méně častá věková hranice, kdy se podle populace stává člověk seniorem, je 65 let. Tuto hranici si zvolilo 23 % populace. Podle 16 % populace se stává člověk seniorem po překročení věkové hranice 70 let.

93% respondentů má seniora v rodině a zbylých 7 % seniora v rodině nemá.

Respondentů jsem se ptala, zda pro ně senioři představují z jakéhokoliv hlediska přítěž. 58 % dotazovaných odpovědělo Ano, pro 39 % respondentů nepředstavují senioři přítěž. 3 % lidí se vyjádřila neutrálně odpovědí Nevím. „Mnozí senioři ani netuší, že celá čtvrtina mladých lidí ve věku 15 až 29 let si o nich myslí, že žijí na úkor mladé generace a považují je dokonce za ekonomickou zátěž a zdroj problémů.“ (5, str.

8) V deníku právo a na www.novinky.cz byl uveřejněný článek o výzkumu Lucie Vidovičové Věková diskriminace - ageismus, který říká, že přibližně čtvrtina mladých lidí ve věku od 15 do 29 let si myslí, že senioři žijí na jejich úkor. „Senioři pro ně představují ekonomickou zátěž a zdroj problémů, který jim odčerpává peníze.“ (12) „Čtvrtina i více mladých lidí, kteří si myslí, že senioři žijí na úkor mladé generace, je přinejmenším zajímavá. Stejně jako téměř polovina respondentů ve střední generaci, která vidí seniory jako chronické stěžovatele, jejich požadavky nemají reálného opodstatnění.“ (22, str. 65)

Velmi zajímavá data mi vyšla u otevřené otázky, která se ptala na vlastnosti, které jsou podle respondentů typické pro staré lidi. Mezi nejčastěji uváděnými vlastnostmi byly moudrost, zkušenost, rozvážnost, šetrivost, lenost, netrpělivost, dále zapomnětlivost, starostlivost, tvrdohlavost, důvěřivost, netrpělivost, nerozhodnost, mrzutost, náladovost, nespokojenost, upovídánost. Dotazovaní si dále myslí, že jsou senioři více konzervativní, stereotypní a méně tolerantní. Z uvedených vlastností je patrné, že výrazně převažují negativní lidské vlastnosti.

Na stejnou otázku se ptala i Anna Petřková ve svém výzkumu, kdy se dotazovala středoškoláků na jejich názory ohledně seniorů a stáří. Studentům byly nabídnuty jednotlivé vlastnosti, mezi kterými si mohli vybrat. 60 % studentů a více odpovědělo, že mezi charakteristické vlastnosti seniorů patří zapomnětlivost, pomalost, mrzutost, zmatenost, tvrdohlavost a opatrnost. 40 % až 59 % uvedlo tyto typické vlastnosti pro vlastnosti: moralizující, moudrý, zvědavý, zahořklý, citlivý a skeptický. Podle 25 % a více respondentů jsou senioři konzervativní, vznětlivý, podivínští a šetrní. Zde je opět vidět, že převažují spíše negativní vlastnosti, které bývají často ovlivněny negativními stereotypy. Kromě nabídnutých možností mohli studenti připsat i svoji odpověď, pokud měli potřebu. Této možnosti využilo celkem 72,8 % studentů. Vlastnosti, které uváděli měli velmi silný negativní náboj. Mezi uvedenými vlastnostmi nechyběli vlastnosti jako „neschopný“, „chamtivý“, „agresivní“, „egocentrický“, „protivný“ a „závistivý“. Na druhou stranu studenti uváděli i pozitivní vlastnosti jako „spravedlivý“, „rozvážný“, „štědrý“ a „laskavý“.

V roce 2003 byl České republice realizován výzkum Ageismus 2003, zaměřený, jak už název sám říká na ageismus. Tazatelé v tomto výzkumu zjišťovali, zda respondenti souhlasí s různými výroky. Například s výrokem „starší lidé mají tendenci si pořád na něco stěžovat – a při tom se mají docela dobře“ (22, str. 64) souhlasilo celkem 51 % dotazovaných.

Na otázku, zda se v seniorském období vyskytuje něco kladného, co se v předchozích životních etapách nevyskytovalo, odpovědělo 57 % dotázaných kladně. 19 % lidí si myslí, že se v seniorském věku nic kladného, co nebylo dříve, neobjevuje. 24 % dotázaných nemá na tuto otázku názor. Podle respondentů se v seniorském období objevuje více času na koníčky, na cestování. Nemusí pracovat. Do jejich života vstoupí vnoučata, klid, vyrovnanost, odpočinek. Nemusejí nikam spěchat. Mají jiný náhled na život a možná se poučili z chyb, které za život udělali. Respondenti také uvedli, že mají senioři jízdné zdarma a mají mnoho dalších slev, které se v předchozích životních etapách nevyskytovaly.

Stejnou otázku položili svým respondentům Petr Sak a Karolína Kolesárová-Saková. Zjistilo, že 56 % populace si myslí, že pozitivní na stáří je volný čas. Pro 23 % jsou pozitivní aktivity, zájmy, koníčky, dále odpočinek a relaxace. Výsledky této otázky jsou k nalezení v kapitole příloh, jako příloha č. 3.

Zjistila jsem, že 86 % dotazovaných osob se bojí stáří nebo něčeho, co je s ním spojeno. Zbytek lidí odpovědělo, že se ničeho nebojí a nebo na tuto otázku neměli žádný názor. Zjistila jsem, že se lidé nejvíce bojí nemocí, demence, senility, smrti, dále také nedostatku financí. Častou odpovědí bylo, že se bojí nepotřebnosti, vyřazenosti ze společnosti a samoty a nezájmu ze strany okolí. Lidé se bojí neschopnosti, závislosti. Mají strach ze ztráty partnera a že budou stejně „otravní“ a protivní jako současní senioři. Výzkum „Názory a postoje české populace k seniorům“ došel k těmto závěrům: česká populace má strach ze dvou věcí. Zprv se bojí nemocí a za druhé finanční a existenční krize.

Z odpovědí na otázku, která se týkala využívání volného času seniory, jsem zjistila, že 46 % má ve svém okolí seniory, kteří nemají mnoho koníčků, i když jim to jejich zdravotní stav a čas dovolí. Druhou nejfrekventovanější odpovědí bylo, že senioři v okolí respondentů mají mnoho koníčků, kterým se pravidelně věnují. 20 % respondentů má ve svém okolí seniory, kteří nemohou kvůli svému zdravotnímu stavu využívat svůj volný čas, tak jak by si přáli.

48 % respondentů se domnívá, že současné výše starobních důchodů umožňují seniorům pokrýt pouze paušální poplatky, které jsou spojeny s bydlením, stravou, ošacením a zdravotní péčí. 38 % lidí si myslí, že současné starobní důchody neumožní seniorům pokrýt vše potřebné, tedy již výše uvedené paušální poplatky. Pouze 14 % dotázaných si myslí, že současné výše důchodů jsou dostatečně vysoké a umožní pokrýt i zábavu a koníčky.

63 % lidí si myslí, že by senioři měli dostávat vyšší starobní důchody. 20 % dotazovaných si myslí pravý opak, že by senioři neměli mít vyšší starobní důchody.

79 % dotázaných je toho názoru, že by senioři měli mít možnost pracovat, pokud o to mají zájem a dovolí jim to jejich zdravotní stav. 12 % respondentů si myslí, že by senioři neměli mít možnost pracovat, jestliže jsou již ve starobním důchodu a pobírají sociální dávky s tím spojené. Zde je další výrok z výzkumu Ageismus 2003 „starší lidé by měli uvolňovat pracovní místa mladším, protože ti jsou výkonnější a schopnější“ (22, str. 64), se kterým souhlasilo 37 % respondentů.

Zajímalo mě, zda by chtěli být senioři vůbec zaměstnání i ve starobním důchodu. Podle 64 % respondentů by senioři zaměstnání být nechtěli. Podle 36 % dotazovaných by senioři chtěli být zaměstnání i v penzi. Z velkého průzkumného projektu, který se jmenoval 50+ aktivně vyplývá, že 52 % starobních důchodců má zájem pracovat, především brigádně nebo na částečný úvazek. Tato informace byla uveřejněna i v deníku Lidové noviny.

Velmi zajímavý je výsledek otázky, která se zajímala o to, zda si lidé myslí, že senioři berou práci lidem v produktivním věku. Pro mě bylo překvapením, že převažovala odpověď, že senioři neberou práci lidem v produktivním věku. Takto odpovědělo 57 % respondentů. Zbytek respondentů 43 % si myslí, že senioři berou práci mladým lidem. Je zde vidět, že oba dva výsledky jsou celkem vyrovnané a výrazně se nepřevyšují. „Hodně starších lidí si užívá spokojeného života, zatímco mladší lidé na ně musí pracovat“ (22, str. 64), takto zní další výrok, který byl respondentům předkládán ve výzkumu Ageismus 2003. S tímto výrokiem souhlasilo 18 % lidí.

Zajímalo mě, jaké vlastnosti mají podle dotazovaných pracovníci v seniorském věku. Mezi kladnými vlastnostmi bylo, že jsou senioři časově flexibilnější, mají dostatek času, mají již odrostlé děti. Mezi další vlastnosti patří zkušenost, zapracovanost, pečlivost, spolehlivost, trpělivost. Jsou ochotni přijmout i jinou “horší” práci, své práce si váží a dělají ji dobrovolně. Respondenti uváděli, že senioři jsou výhodní jako pracovníci také proto, že jsem levnou pracovní sílou. Mezi zápornými vlastnostmi pracovníka v seniorském věku se objevilo například, že jsou neprůbojní, nepružní, nechtějí cestovat, hůře se přizpůsobují novým poznatkům a technologiím. Respondenti uváděli, že berou práci mladým lidem, špatně zapadají do kolektivu, jsou často nemocní, bývají unavení a mohou být také pomalí. Senioři mohou dělat pouze fyzicky nenáročnou práci, při práci zmatkují, chybují, jsou nepřesní a zapomínají.

Výzkum „Názory a postoje české populace k seniorům“ se také zajímal o přednosti pracovníků v seniorském věku. V tomto výzkumu bylo zjištěno, že 54 % populace si myslí, že pracovníci v seniorském věku mají nějaké přednosti, 34 % populace se domnívá, že žádné přednosti nemají, a 11 % se vyjádřilo neutrálně. V přílohách si můžete prohlédnout výsledky této otázky ve výzkumu „Názory a postoje české populace k seniorům“. Jedná se přílohu č. 4 a 5.

87 % respondentů si myslí, že společnost není na stárnutí populace připravena, a to především z ekonomického hlediska a sociálních služeb jako domovy pro seniory.

Pouze 7 % lidí si myslí, že společnost je připravena na stárnutí. Podle výzkumu „Názory a postoje české populace k seniorům“ si myslí pouze 26 % respondentů, že je společnost připravena na stárnutí, 58 % populace je toho názoru, že společnost připravena na své stárnutí není. Kompletní výsledky této otázky z uvedeného výzkumu jsou k dispozici jako příloha č. 6.

58 % dotázaných lidí si myslí, že senioři zatěžují společnost a ekonomiku státu. Zbylých 42 % je spíše názoru, že senioři ekonomiku státu nezatěžují. „Hodně starších lidí si užívá spokojeného života, zatímco mladší lidé na ně musí pracovat“ (22, str. 64), takto zní další výrok, který byl respondentům předkládán ve výzkumu Ageismus 2003. S tímto výrokiem souhlasilo 18 % lidí. Ze stejného výzkumu vyplývá, že s výrokiem „Bohaté finanční dávky, jaké dostávají starší lidé, ubírají za státní pokladny peníze, které by měly být poskytnuty mladším“ (22, str. 64) souhlasí 14 % dotázaných respondentů. „Čtvrtina i více mladých lidí, kteří si myslí, že senioři žijí na úkor mladé generace, je přinejmenším zajímavá. Stejně jako téměř polovina respondentů ve střední generaci, která vidí seniory jako chronické stěžovatele, jejich požadavky nemají reálného opodstatnění.“ (22, str. 65) V deníku právo a na www.novinky.cz byl uveřejněný článek o výzkumu Lucie Vidovičové Věková diskriminace - ageismus, který říká, že přibližně čtvrtina mladých lidí ve věku od 15 do 29 let si myslí, že senioři žijí na jejich úkor. „Senioři pro ně představují ekonomickou zátěž a zdroj problémů, který jim odčerpává peníze.“ (12) „Mnozí senioři ani netuší, že celá čtvrtina mladých lidí ve věku 15 až 29 let si o nich myslí, že žijí na úkor mladé generace a považují je dokonce za ekonomickou zátěž a zdroj problémů.“ (5, str. 8)

46 % respondentů vnímá seniory v silničním provozu spíše negativně, jsou toho názoru, že senioři jsou nebezpeční, nedodržují pravidla silničního provozu a nedávají pozor. 54 % dotázaných senioři v dopravě nevadí nebo si jich nevšímají.

Jelikož mě zajímalo, v jaké stavu je mezigenerační solidarita, položila jsem otázku, která se zajímá o to, zda by lidé uvolnili seniorovi sedadlo v MHD. 64 % lidí by seniorovi sedadlo uvolnilo, ale pouze v případě, že by poblíž nebylo žádné jiné volné

místo a senior by nemohl kvůli svému zdravotnímu stavu a křehkosti stát. 34 % dotazovaných by uvolnilo místo ihned, a 2 % pouze na požádání.

Jelikož se velmi často setkávám s názorem, že v čekárně lékařů, především praktických, převládají senioři, položila jsem respondentům otázku, zda senioři využívají lékařskou péči pouze tehdy, když ji opravdu potřebují. Vyšlo mi, že 75 % dotazovaných si myslí, že senioři chodí k lékařům kvůli maličkostem, se skrytým úmyslem dostat se do společnosti mezi lidi.

5.2 *Naplnění cílů práce*

Podle mého názoru jsem všechny své stanovené cíle naplnila. Hlavním cílem mé diplomové práce bylo nastudovat a následně zpracovat problematiku vnímání seniorů a celkově stáří mladšími generacemi, tedy generacemi ve věku od 15 do 50 let. Tento cíl jsem naplnila, danou problematiku jsem si dostatečně nastudovala a zpracovala tak, aby byla přehledná, zajímavá a čtivá i pro širokou veřejnost.

Mým druhým cílem bylo zjistit skutečné vztahy mezi mladšími generacemi a seniory. Tohoto cílu jsem dosáhla prostřednictvím dotazníkového šetření. Dotazník pro tyto účely jsem vytvořila sama. Dotazník mi pomohl zmapovat skutečné názory mladších lidí na generaci seniorů a na stáří. Výsledky tohoto výzkumu se mi podařilo přehledně zpracovat a zpřístupnit i široké laické veřejnosti, což také patřilo mezi mé cíle.

5.3 *Hypotézy*

V této podkapitole bych zhodnotila, zda jsem potvrdila nebo vyvrátila hypotézy, které jsem si na začátku práce stanovila. Pro diplomovou práci jsem stanovila následující hypotézy.

H1: „Senioři jsou vnímáni společností, především mladšími generacemi jako „přítež“.“

Myslím si, že jsem tuto hypotézu potvrdila. Zjistila jsem, že pro 58 % respondentů představují senioři z nějakého hlediska přítež. Pro 39 % senioři příteží nejsou, a 3 % dotazovaných odpověděla neutrálně. Dále jsem zjistila, že při vyslovení pojmu senior se respondentům vybaví člověk, který je málo aktivní, závislý na pomoci okolí, bezmocný. Dále se jim vybavili LDN a domovy pro seniory. Zjistila jsem také, že 87 % dotazovaných lidí z mladší generace je toho názoru, že společnost není na stárnutí populace připravena, především z hlediska financí a sociálních služeb, které jsou určeny pro seniory. 46 % zástupců mladší generace vnímá seniory v silniční dopravě negativně, protože nedávají pozor, jsou nebezpeční a porušují pravidla silničního provozu. 75 % lidí mladšího věku jsou názoru, že senioři zneužívají lékařskou péči a navštěvují lékaře s maličkostmi, se skrytým úmyslem dostat se do společnosti a mezi lidi.

H2: „Společnost je toho názoru, senioři zatěžují ekonomiku státu.“

Takto zněla moje druhá hypotéza. Tuto hypotézu se mi podařilo potvrdit. Z výzkumu jsem zjistila, že 58 % dotazovaných vnímá seniory jako ekonomickou zátěž pro státní rozpočet.

H3: „Lidé si myslí, že už by senioři neměli mít možnost pracovat.“

V pořadí třetí hypotézu jsem vyvrátila. 79 % dotazovaných lidí z mladší generace si myslí, že by senioři měli mít možnost pracovat i když jsou ve starobním důchodu. Je zajímavé, že pouze 14 % dotazovaných lidí si myslí, že starobní důchody jsou dostatečně vysoké na pokrytí všech paušálních poplatků, ale i zábavy a koníčků. 38 % respondentů, což je poměrně vysoké číslo, je toho názoru, že starobní důchody nejsou dostatečně vysoké, aby umožnili pokrýt veškeré paušální poplatky. 63 % respondentů si myslí, že by senioři měli mít vyšší starobní důchody.

H4: „Mladší lidé si myslí, že pracující senioři berou práci lidem v produktivním věku.“

Musím konstatovat, že po celkovém zhodnocení výzkumu, jsem tuto hypotézu nepotvrdila, ale vyvrátila. 57 % respondentů z mladší generace si nemyslí, že by pracující senioři brali pracovní místa lidem v produktivním věku. 43 % lidí z mladší generace je toho názoru, že senioři, kteří pracují zabírají místa mladým lidem, kteří nemohou najít zaměstnání. Jak je vidět, jednotlivé výsledky nejsou moc rozdílné, ale nepatrně více respondentů si myslí, že pracující senioři práci mladým lidem neberou.

H5: „Bojí se respondenti stáří?“

Tato hypotéza ve formě otázky je pro mě velice zajímavá. Odpověď na tuto otázku zní ano, ve svém výzkumu jsem zjistila, že 86 % se bojí něčeho, co je se stářím spojeno. Někdo se bojí nemocí, smrti, demence, jiní se zase obávají nepotřebnosti a vyřazenosti ze společnosti, samoty a nezájmu ze strany okolí. Mnoho lidí se bojí závislosti na ostatních, své vlastní neschopnosti a také nedostatku finančních prostředků.

H6: „Mladým lidem se v souvislosti s pojmem senior vybaví převážně negativní lidské vlastnosti.“

Respondentům jsem v dotazníku položila otázku na typické vlastnosti seniorů. Převažovaly negativní lidské vlastnosti, tudíž jsem hypotézu potvrdila. Podle respondentů jsou staří lidé zapomětliví, náladoví, šetřiví, netrpěliví, tvrdohlaví, mrzutí, nespokojení, stereotypní atd.

H7: „Mezigenerační solidarita se ve společnosti stále vyskytuje.“

Hypotézu o výskytu mezigenerační solidarity ve společnosti jsem potvrdila. Zjišťovala jsem, zda by dotazovaní lidé uvolnili seniorovi sedadlo v MHD. Větší část respondentů by seniorovi místo uvolnilo. Někteří vždy a ihned, jiní pouze v případě, že by jinde žádné volné místo nebylo. Podle mého názoru o výskytu mezigenerační

solidarity ve společnosti svědčí i fakt, že 63 % respondentů by seniorům dala vyšší starobní důchody.

6 ZÁVĚR

Zpracovávat diplomovou práci na problematiku vnímání seniorů mladou generací bylo pro mě velmi zajímavé a také poučné, získala jsem mnoho poznatků. Dozvěděla jsem se mnoho zajímavých a nových informací, které mi pomohli pochopit generaci seniorů a změny v jejich chování, které přicházejí se stářím a se kterými se můžeme v běžném životě velmi často setkat.

V kapitole Závěr bych se ráda vrátila k cílům práce a ke stanoveným hypotézám, jejichž naplnění a potvrzení nebo vyvrácení se pokusím zrekapitulovat.

Nyní bych se vyjádřila k naplnění cílů práce, které jsem si stanovila na začátku práce. Podle mého názoru se mi podařilo všechny své cíle naplnit. Podrobně jsem nastudovala danou problematiku a následně ji přehledně zpracovala do zajímavé a čtivé formy. Mojí snahou bylo zjistit skutečné vztahy mezi generací mladých a seniorů. Tento cíl jsem splnila prostřednictvím dotazníkového výzkumu, který jsem realizovala u mladších respondentů. Mnou vytvořený dotazník mi pomohl získat zajímavé výsledky, které jsem zpracovala a zpřístupnila laické veřejnosti.

Na začátku práce jsem si stanovila několik hypotéz, které jsem postupně poupravovala, jak bylo potřeba. Ve finále jsem prověřovala celkem 7 hypotéz. Pět hypotéz jsem potvrdila, zbylé dvě jsem vyvrátila. Zjistila jsem, že senioři by mohli být mladou generací vnímáni jako přítěž. Společnost si myslí, že senioři jsou vnímáni jako zátěž pro státní ekonomiku. Dále jsem zjistila, že mladší generace se bojí stáří. V souvislosti s pojmem senior se mladé generaci vybaví především negativní asociace, negativní lidské vlastnosti. Podařilo se mi potvrdit, že se stále v naší společnosti vyskytuje mezigenerační solidarita.

Jak jsem již řekla dvě ze stanovených hypotéz, jsem vyvrátila. Nepotvrdila jsem hypotézu „Lidé si myslí, že by už senioři neměli mít možnost pracovat“. 79 % dotazovaných lidí by seniorům možnost pracovat i ve starobním důchodu dalo. Druhou vyvrácenou hypotézou je „Mladší lidé si myslí, že pracující senioři berou práci lidem v produktivním věku“. Výsledky byly velmi vyrovnané, ale mírně převažovala odpověď, že senioři mladým lidem práci neberou. Tento výsledek byl pro mě celkem

překvapivý, vzhledem k současné vysoké nezaměstnanosti jsem čekala výsledek opačný.

Další výsledky ke jsem dospěla, jsem čtenáře informovala prostřednictvím kapitoly výsledky, kde je velké množství přehledných grafů, ale i slovní hodnocení výsledků.

Práce by mohla sloužit jako odborná a naučná literatura, kde je uceleně zpracována problematika vztahu mladé a staré generace a stáří.

Myslím si, že by toto téma mělo být více diskutované, protože se týká celé společnosti a díky současnému stárnutí populace bude pořád aktuálnější.

Myslím si, že tato práce by mohla mít přínos pro celou naši společnost. Podle mě by si tuto práci měli přečíst všichni lidé ve společnosti, protože mohou získat mnoho nových informací a zajímavých názorů od odborníků, které se v této oblasti pohybují. Přečtení mé diplomové práce, by mohlo mít pozitivní dopady pro celou naši společnost. Mnoho lidí by díky přečtení práce mohlo změnit své názory a pohled na generaci seniorů a jejich chování. Práce by mohla tedy přispět k podpoře mezigenerační solidarity, která se podle mého názoru ve společnosti nachází, ale postupně se začíná vytrácet.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. BEDNÁŘOVÁ Dagmar, FALTOVÁ LEITMANOVÁ Ivana a kol. *Vybrané aspekty života seniorů*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta, 2003. 76 s. ISBN 80-7040-641-0
2. BUČKOVÁ Michaela MF DNES. *Čeští penzisté prodávají v obchodech, hlídají děti, zůstávají špičkovými lékaři*. [online] Vydáno 18.11.2010. [Citováno 15.2.2011]. Dostupné z http://finance.idnes.cz/cesti-penziste-prodavaji-v-obchodech-hlidaji-deti-zustavaji-spickovymi-lekari-19i-podnikani.asp?c=A101111_1481335_zamestnani_hru
3. BURTON G., JIRÁK J. *Úvod do studia médií*. Praha, 2001
4. ČABÁNOVÁ Adéla. *Senioři chtějí práci. Nenajdou ji*. [online] Vydáno 11.9.2010 [Citováno 15.2.2011]. Dostupné z http://www.lidovky.cz/ln_noviny.asp?r=ln_noviny&c=A100911_000014_ln_noviny_sko
5. *Generace časopis nejen pro seniory. Senioři a jejich obraz ve společnosti*. 2010, roč. 12, č. 4. Praha: Občanské sdružení ŽIVOT 90. str. 8-10 ISSN 1213-2330
6. *Generace*. Wikipedie. [online] Vydáno 26.10.2010 [Citováno 29.11.2010]. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Generace>
7. HAŠKOVCOVÁ Hana. *Fenomén stáří*. 1. vyd. Praha: Pyramida, 1990. 416 s. ISBN 80-7038-158-2
8. HOLMEROVÁ I., JURÁŠKOVÁ B., ZIKMUNDOVÁ K. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. GEMA. 2002. 110 s.

9. IDNES.cz. *Mládež si na internetu vybíjí zlost na důchodcích. Hrozí válka generací?* [online]. Vydáno 13.4.2010 [citováno 28.2.2011]. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/mladez-si-na-internetu-vybiji-zlost-na-duchodcich-hrozi-valka-generaci-1zl-/domaci.asp?c=A100412_203042_domaci_vel
10. IDNES.cz. *Přemluv bábu a dědu, ať nevolí levici, apelují Mádl a Issová v klipu.* [online]. Vydáno 22.4.2010 [citováno 5.3.2011]. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/premluv-babu-a-dedu-at-nevoli-levici-apeluji-madl-a-issova-v-klipu-php/domaci.asp?c=A100422_194459_domaci_jw
11. IRA Vladimír. *Aprílový sen seniorů? Aneb Mladí vs. Staří.* [online] Vydáno 22.4.2004. [citováno 1.4.2010]. Dostupné z <http://www.senio.cz/index.php?w=art&id=798&rub=50&s=>
12. JAR (přezdívka). *Senioři jsou přítěž, myslí si čtvrtina mladých Čechů.* [online] Vydáno 28.4.2010. [citováno 1.4.2011]. Dostupné z <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/164193.aspx>
13. LOUŽECKÝ Pavel. *Senioři, důchodci, penzisté, třetí věk, 60+ ... aneb Zrádné názvosloví?* [online]. Vydáno 21.7.2008 [citováno 6.8.2010]. Dostupné z <http://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2008070084>
14. *Mladí vs. staří: Evropský den solidarity slibuje diskuzi.* [online] Vydáno 29.4.2010 [citováno 26.10.2010]. Dostupné z <http://www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/ zprava/726338>
15. PACOVSKÝ Vladimír. *Geriatrická diagnostika.* 1.vyd., Praha: SCIENTIA MEDICA, spol.s.r.o., 1994. 152 s. ISBN 80-85526-32-8

16. PEKAROVIČ P. Vývoj a vlastnosti psychiky ve stáří. Praha. 1984.
17. PICHAUD C., THAREAUOVÁ I. *Soužití se staršími lidmi*. Přeložila Kozlíková A. 1.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 1998. 156 s. ISBN 80-7178-184-3
18. SAK Petr, KOLESÁROVÁ-SAKOVÁ Karolína. *Zpráva z výzkumu „Názory a postoje české populace k seniorům“*. 2008. 105 s.
19. SEDLÁČKOVÁ Veronika, KOTTOVÁ Alice. *Lidé na Facebooku útočí proti seniorům. Kampaň už podpořilo 230 tisíc lidí*. [online] Vydáno 19.4.2010 [citováno 26.10.2010]. Dostupné z http://www.rozhlas.cz/zpravy/spolecnost/_zprava/722241
20. SEDLÁKOVÁ Renata, VIDOVIČOVÁ Lucie. *Mediální analýza obrazu seniorů*. [online] Květen 2005 Citováno [15.2.2011]. Dostupné z <http://www.spvg.cz/medialni-analyza-obrazu-senioru/> 48s.
21. SEDLÁKOVÁ Renata. *Obraz seniorů a stáří v českých médiích aneb přispívají mediální obsahy k vytváření věkově inkluzivní společnosti?* [online] Citováno [15.2.2011]. Dostupné z http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Bocak1/pdf_doc/sedlakova.pdf
22. SÝKOROVÁ Dana, CHYTIL Oldřich. *Autonomie ve stáří. Strategie jejího zachování*. 1. vyd. Ostrava: ZSF Ostravské univerzity v Ostravě, 2004. 323 s. ISBN 80-7326-026-3
23. SÝKOROVÁ Dana. *Autonomie ve stáří : kapitoly z gerontosociologie*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. 284 s. ISBN 978-80-86429-62-5

24. SÝKOROVÁ Dana. *Sborník konference GENERACE 50 plus. Být člověkem určitého věku (str. 7-20)*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta a Ledax s.r.o. 2004. 71s.
25. ŠIMÁK Martin, KAHOUN Vilém. *Sborník PROBLEMATIKA GENERACE 50 PLUS. Aktuální poznámky k reformě důchodového pojištění (str. 39-44)*. 1.vyd., Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zdravotně sociální fakulta, 2008. 145 s. ISBN 978-80-7394-100-0
26. VAVROŇ Jiří. *Čtvrtina mladých chápe seniory jako přítěž, která jim bere peníze*. [online]. Vydáno 28.4.2010 [citováno 28.4.2010]. Dostupné z <http://www.novinky.cz/ekonomika/198755-ctvrtina-mladych-chape-seniory-jako-pritez-ktera-jim-bere-penize.html>
27. VIDOVIČOVÁ L., RABUŠIČ L. *Věková diskriminace – ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. [online]. Praha, Brno: VÚPSV, 2005. 54 s. Dostupné z http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_158.pdf
28. VONDRÁČEK V. *Konec vzpomínání*. Praha, Avicenum. 1988
29. ZIMMELOVÁ Petra. *Sborník konference GENERACE 50 plus. Problematika stárnutí Evropy (str. 2-6)*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta a Ledax s.r.o. 2004. 71s.
30. ZIMMELOVÁ Petra. *Sborník PROBLEMATIKA GENERACE 50 PLUS. Mezigenerační solidarita seniorů v realitě 21.století (str. 15-18)*. 1.vyd., Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zdravotně sociální fakulta, 2009. 114 s. ISBN 978-80-7394-187-1

31. ŽIVOT 90. *29. duben 2009 Evropský den solidarity mezi generacemi.* [online] [citováno 3.3.2011]. Dostupné z <http://www.seniorum.cz/eu-seniorum/406-29-duben-2009-evropsky-den-solidarity-mezi-generacemi>.

8 KLÍČOVÁ SLOVA

Stárnutí, stáří

Senior

Společnost

Generace

Mezigenerační spor, solidarita

9 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Dotazník „Vnímání seniorů generací ve věku od 15 do 50 let“

Příloha č. 2: Asociace populace se seniory

Příloha č.3: Přínos seniorského věku a důchodu

Příloha č.4: Přednosti pracovníku v seniorském věku

Příloha č.5: Negativa pracovníků v seniorském věku I.

Příloha č.6: Připravenost české společnosti na své stárnutí

Příloha č. 1 Dotazník „Vnímání seniorů generací ve věku od 15 do 50 let“

Dotazník „Vnímání seniorů generací ve věku od 15 do 50 let“

Jmenuji se Adéla Abrmanová a jsem studentkou Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, studuji obor Odborný pracovník ochrany veřejného zdraví. Tento dotazník se zabývá seniory a jejich vnímáním mladšími generacemi. Dotazník je součástí mé diplomové práce.

Dotazník je anonymní!!!

Předem děkuji za ochotu a vyplnění dotazníku

1. Jaké je vaše pohlaví?

- a) Muž
- b) Žena

2. Do jakého věkového rozmezí patříte?

- a) 15 – 20 let
- b) 21 – 25 let
- c) 26 – 30 let
- d) 31 – 40 let
- e) 41- 50 let

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) Základní vzdělání
- b) Středoškolské vzdělání ukončené výučním listem
- c) Středoškolské vzdělání s maturitou
- d) Vyšší odborné vzdělání
- e) Vysokoškolské vzdělání

4. Co se Vám vybaví v souvislosti s pojmem senior?

.....

5. V kolika letech se podle Vás stává člověk seniorem?

.....

6. Máte v rodině seniora?

- a) Ano
- b) Ne

7. Vnímáte seniory jako přítěž?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

8. Uveďte vlastnosti, které jsou podle Vás pro staré lidi typické:

.....

9. Přináší podle Vás seniorský věk něco kladného, co se v předchozích životních etapách nevyskytovalo?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím, nepřemýšlím o tom

10. Co kladného podle Vás přináší seniorský věk?

.....

11. Je něco, z čeho máte ve stáří strach?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím, nepřemýšlím o tom

12. Z čeho máte ve stáří strach?

.....

13. Jaký máte názor na využívání volného času seniory ve vašem okolí?

- a) Senioři kolem mě využívají svůj volný čas dostatečně – mají mnoho koníčků a aktivit, kterým se pravidelně věnují
- b) Senioři v mém okolí nemají mnoho koníčků, i když jim to čas a zdravotní stav dovolí – mohli by svůj čas využívat lépe
- c) V mém okolí jsou spíše senioři, kterým zdravotní stav nedovolí využívat svůj volný čas naplno, tak jak by chtěli

14. Myslíte si, že současné výše starobních důchodů (průměrný důchod – 10 123 Kč) umožní seniorům pokrýt vše potřebné?

- a) Ano, umožní pokrýt veškeré paušální poplatky (jídlo, nájem, léky, oblečení...) a zbývá jim i na zábavu a koníčky
- b) Ano, ale pokryje to pouze paušální poplatky
- c) Ne, myslím si, že starobní důchody seniorům nestačí k zaplacení všeho potřebného

15. Myslíte si, že by senioři měli dostávat vyšší starobní důchody?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

16. Myslíte si, že by senioři měli mít možnost zaměstnání, pokud jim to zdravotní stav dovolí?

- a) Ano, když o to mají zájem
- b) Ne
- c) Nevím

17. Myslíte si, že by chtěla být většina seniorů zaměstnána i ve starobním důchodu?

- a) Spíše ano
- b) Spíše ne

18. Myslíte si, že pracující senioři berou práci lidem v produktivním věku?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

19. Uveďte pozitiva pracovníků v seniorském věku.

.....

20. Jaká negativa mají podle Vás pracovníci v seniorském věku?

.....

21. Myslíte si, že je společnost připravena na stárnutí populace?

- a) Ano, společnost je připravena
- b) Ne, společnost není připravena
- c) Nevím

22. Myslíte si, že senioři zatěžují ekonomiku státu?

- a) Určitě ji zatěžují
- b) Spíše ji zatěžují
- c) Spíše ji nezatěžují
- d) Určitě ji nezatěžují

23. Jak vnímáte seniory jako účastníky silničního provozu (chodci, cyklisté, řidiči)?

- a) Vadí mi, protože nedávají pozor, porušují pravidla, jsou nebezpeční
- b) Nevadí mi
- c) Nevšímám si jich

24. Uvolníte seniorovi sedadlo v MHD?

- a) Ano, vždy a ihned
- b) Ano, ale jen když není poblíž jiné volné místo a vidím, že senior nemůže kvůli zdravotnímu stavu nebo křehkosti stát
- c) Uvolním místo, ale jen na požádání
- d) V žádném případě místo neuvolním

25. Myslíte si, že senioři využívají lékařskou péči pouze tehdy, když ji opravdu potřebují?

- a) Ano
- b) Ne, myslím si, že tam občas chodí s maličkostmi, aby se dostali mezi lidi
- c) Nevím

Příloha č. 2 Asociace populace se seniory

Asociace populace se seniory

Otázka: Co se vám vybaví když se řekne „senior“?

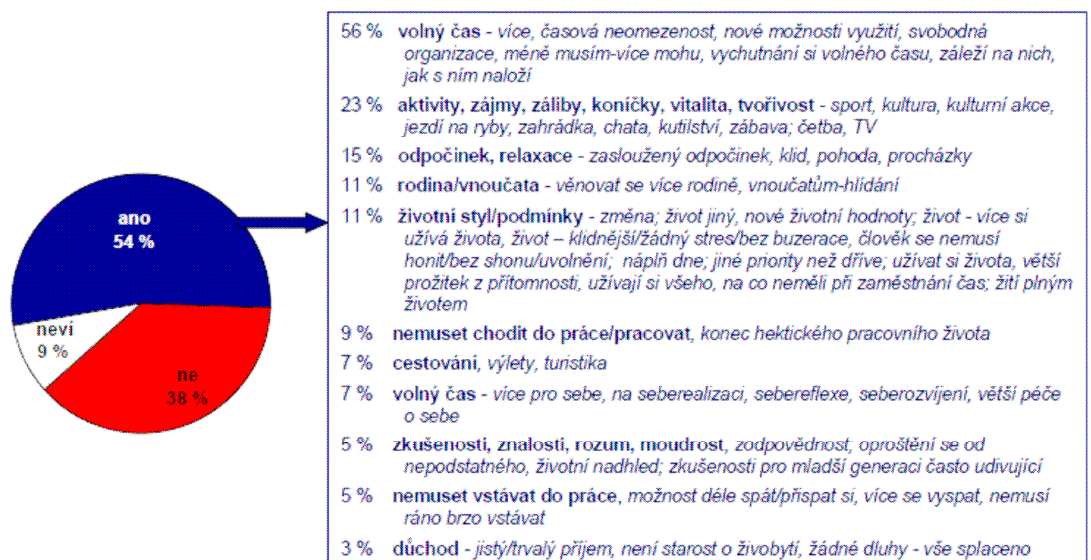
39 %	starý, starší člověk
36 %	důchodce (penzista), důchod, pobírají důchod
9 %	babička a dědeček, rodiče, prarodiče
7 %	stáří, stařík, stařec
6 %	zdravotní problémy - zdraví podlomené, nemoci, nemocnice, LDN, stacionář, doktoři, spíše už na lůžku, zdravotní problémy
4 %	nepracuje - nepracuje kvůli věku, neproduktivní/neaktivní věk, po ukončení prac. poměru, již si své odpracovali
4 %	aktivity, zájmy, záliby, koníčky - vitalita, tvořivost, cestování, sport, kultura, kulturní akce, jezdí na ryby, zahrádka, chata, zábava, turistika, studium/vzdělávání; četba, TV; užívají si všeho, na co neměli při zaměstnání čas; žítí plným životem
3 %	důchodový věk
3 %	já a moji vrstevníci/kamarádi/okolí - už mezi ně patřím, sebe sama
3 %	věk - vyšší/zralý věk - už ne mladý člověk/má již mládí za sebou/za zenitem
3 %	čas, volný čas - více, dostatek, hodně; svoboda
2 %	zkušenosti, znalosti, rozum, moudrost, zodpovědnost; oprostění se od nepodstatného
2 %	ekonomicky slabší část obyvatel - nízký důchod, finančně ne nejlépe, bída, málo peněz/musi šetřit, chudoba; z bytu pod most
2 %	odpočinek, relaxace - zasloužený odpočinek
2 %	spokojenost, klid, pohoda, méně stresu
2 %	nespokojený - nervózní, nevrlý, nerudný, zatrpklý, protivný, špatně naladěný, stěžuje si, poučuje, nadává, bezohledný
2 %	rodina/vnoučata - hlídání vnoučat, láska k vnoučatům; více času na rodinu
2 %	vzhled - šedivé vlasy, vráscití, brýle, protěza, důchodky, hůl, taška RVHP
2 %	negativní postoje - společnost se k němu staví, že je na obtíž; drahý pro společnost - čím dříve umře, tím lépe; příživník, který se živí i z mé výplaty; musíme na ně vydělávat; obtíž pro společnost a rodinu; společností vyhozený na vedlejší kolej; přehlížený, odstrčený, nepotřebný člověk, periferie/okraj zájmu společnosti; nemá žádná práva
2 %	další/poslední etapa/část života, podzim života, život/větší část života většinou za sebou, život bez budoucnosti; smrt, pohřeb, mrtvý člověk
2 %	závislost na jiných/druhých - starosti s jeho zaopatřením, pomoc okolí, bezmocnost, potřebuje péči, postarat se o ně
2 %	únava - unavený člověk, pomalý, nikam nespěchá; pasivní; opotřebovaný, odsloužilý, oddělaný člověk po fyzické stránce, na pokraji sil, neduživost

Zdroj: SAK Petr, KOLESÁROVÁ-SAKOVÁ Karolína. Zpráva z výzkumu „Názory a postoje české populace k seniorům“

Příloha č.3 Přínos seniorského věku a důchodu

Přínos seniorského věku a důchodu

Otázka: Přináší seniorský věk a důchod něco pozitivně nového, co nebylo v předchozích životních fázích?

Kategorie odpovědí do 3 %.

Všichni respondenti N = 1014

Respondenti, kteří uvedli, že seniorský věk má přednosti N = 544

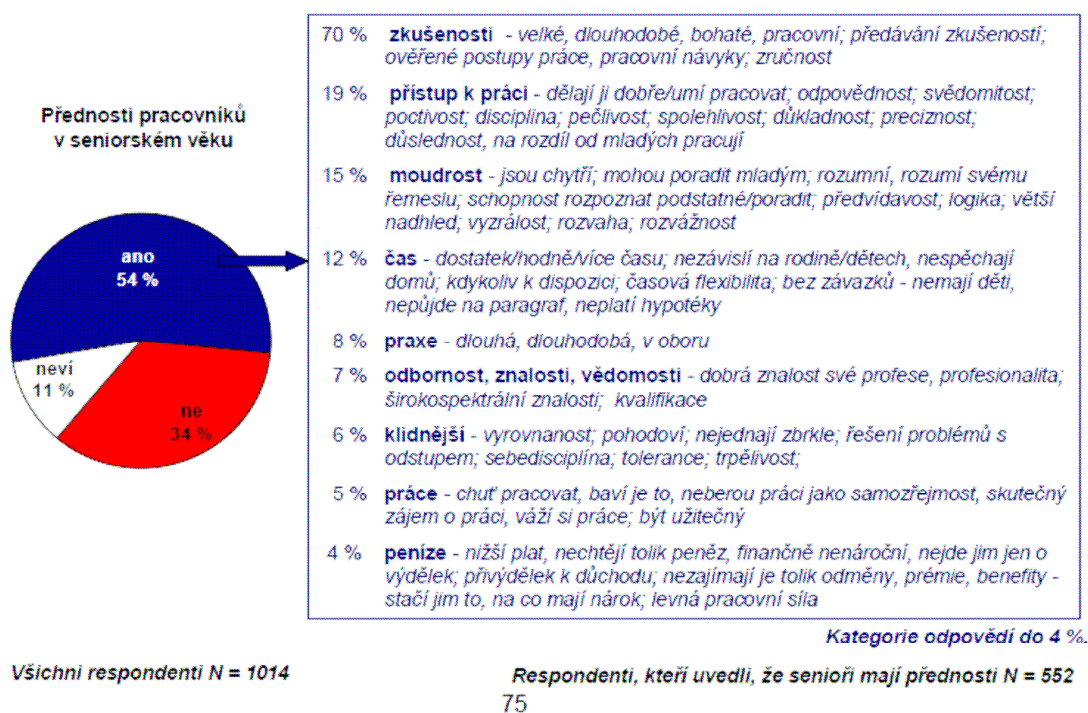
23

Zdroj: SAK Petr, KOLESÁROVÁ-SAKOVÁ Karolína. Zpráva z výzkumu „Názory a postoje české populace k seniorům“

Příloha č.4 Přednosti pracovníku v seniorském věku

Přednosti pracovníků v seniorském věku

Otázka: Domníváte se, že pracovníci v seniorském věku mají nějaké přednosti?

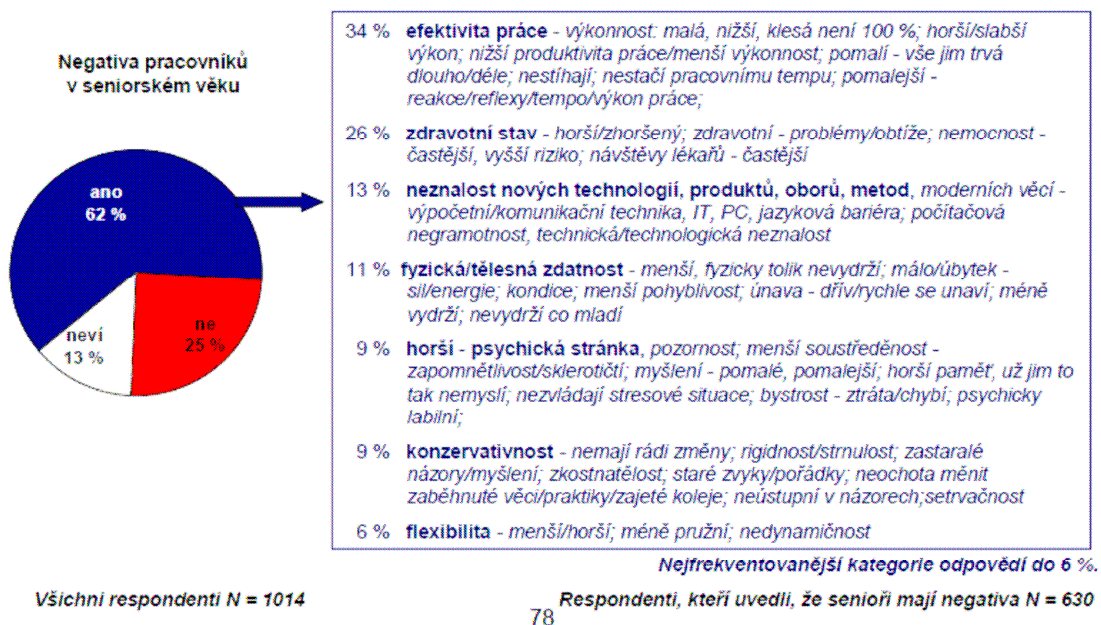

Zdroj: SAK Petr, KOLESÁROVÁ-SAKOVÁ Karolína. Zpráva z výzkumu „Názory a postoje české populace k seniorům“

Příloha č.5 Negativa pracovníků v seniorském věku I.

Negativa pracovníků v seniorském věku I.

Otázka: Domníváte se, že pracovníci v seniorském věku mají nějaká negativa?

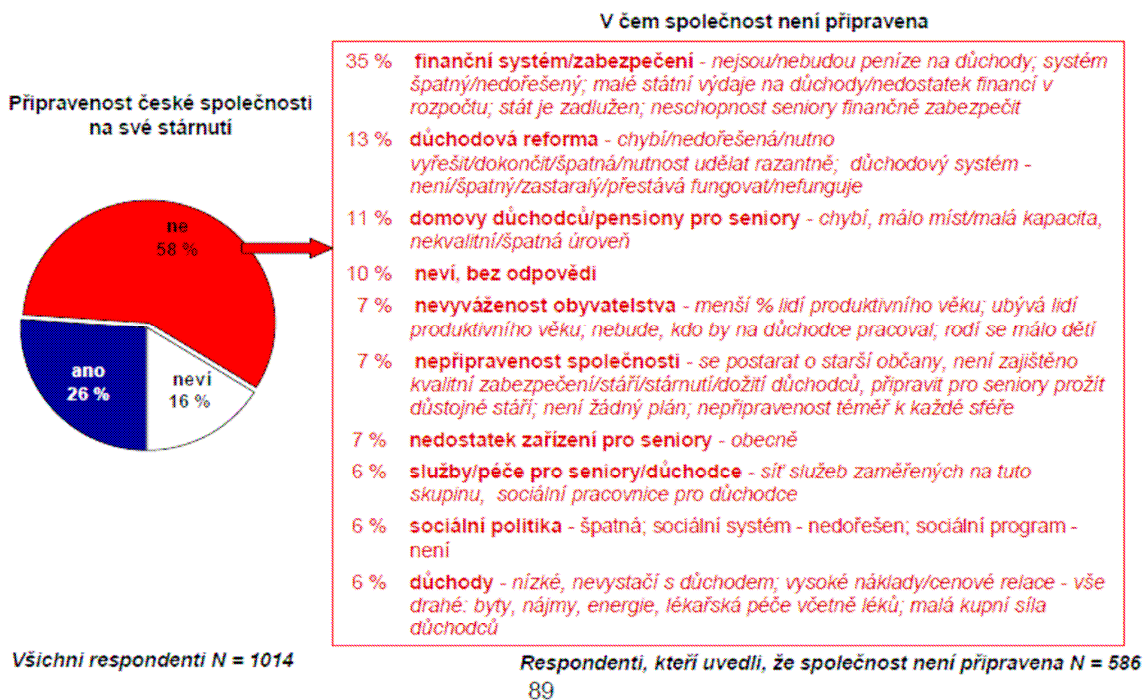

Zdroj: SAK Petr, KOLESÁROVÁ-SAKOVÁ Karolína. Zpráva z výzkumu „Názory a postoje české populace k seniorům“

Příloha č.6 Připravenost české společnosti na své stárnutí

Připravenost české společnosti na své stárnutí

Otázka: Česká populace stárne. Myslíte si, že je společnost na to připravena?

Zdroj: SAK Petr, KOLESÁROVÁ-SAKOVÁ Karolína. Zpráva z výzkumu „Názory a postoje české populace k seniorům“